

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)

на тему:

**ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПІДТРИМКИ ЄС**

Виконала: студентка 636МЗ групи
галузі знань:
28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:
281 Публічне управління та адміністрування
Білявська Тетяна Володимирівна

Керівник: доктор наук з державного
управління, професор
Андріяш Вікторія Іванівна

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
доцент
Чубук Руслан Валентинович

м. Миколаїв – 2022 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	9
1.1. Теоретичні основи вивчення сутності та змісту транскордонного співробітництва.....	9
1.2. Європейський досвід розвитку транскордонного співробітництва.....	18
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	32
2.1. Нормативно-правове регулювання транскордонного співробітництва в Україні.....	32
2.2. Особливості реалізації програм Європейського Союзу з підтримки транскордонного співробітництва щодо сприяння розвитку прикордонних територій.....	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ ЩОДО УЧАСТІ В ПРОЕКТАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	50
3.1. Актуальні проблеми транскордонного співробітництва щодо сприяння розвитку прикордонних територій.....	50
3.2. Перспективи розвитку транскордонного співробітництва як головна складова міжнародної співпраці.....	66
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	88

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ВРУ – Верховна Рада України
- ЄІС – Європейський інструмент сусідства
- ЄС – Європейський Союз
- ЗМІ – засоби масової інформації
- ЗУ – Закон України
- КМУ – Кабінет Міністрів України
- МВС – Міністерство внутрішніх справ
- Мінекономрозвитку – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України
- ОДА – обласна державна адміністрація
- РТПП – Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області
- СОП – спільні операційні програми
- ТКС – транскордонне співробітництво

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні в умовах фрагментації зовнішньополітичної діяльності, посилення тенденцій глобалізації та регіоналізму важливість транскордонного співробітництва (далі – ТКС) у сфері публічного управління та системі механізмів забезпечення національних інтересів сучасної держави неминуче зростає. У ситуації взаємозалежності, формування регіональних організацій, зміцнення макрорегіональних взаємозв'язків, держави не можуть ігнорувати нові виклики, що загрожують їхній стабільності та безпеці. У зв'язку з цим особливої значущості набуває аналіз нових форм міждержавної взаємодії. У нових умовах кожна держава змушена заново формулювати зовнішньополітичну стратегію з урахуванням трансформацій, що зазнають національні інтереси, а також шукати нові методи та важелі їхнього забезпечення, що актуалізує тему дослідження.

Динаміка розвитку транскордонного співробітництва в контексті визначення пріоритетів зовнішньої політики під впливом процесів глобалізації вимагає проведення всебічного аналізу та оцінки різних факторів світової політики, включаючи геополітичні, економічні, ресурсні, соціокультурні тощо. У той же час, ігнорування специфіки розвитку транскордонного співробітництва в тому чи іншому регіоні світу ставить під загрозу перспективи регіональних процесів співробітництва та їх потенціал у забезпеченні національних інтересів. Чим вищий ступінь збігу національних інтересів сусідніх держав, взаємодоповнюваність їх економічних систем, соціокультурне співробітництво, тим більше інтенсивним стає ТКС, відкриваючи перспективи всебічного співробітництва у регіональному масштабі та сприяючи забезпеченню національних інтересів держав-партнерів. Зокрема, європейські країни розглядають транскордонне співробітництво як процес, який сприяє просуванню таких цінностей, як мир,

свобода, безпека та дотримання прав людини, і має політичні, економічні та соціокультурні результати. Сьогодні Україна поступово переходить на європейські стандарти, а ТКС присутня у європейських стратегіях і політиках на всіх рівнях управління, має позитивні результати і впливає на розвиток прикордонних регіонів. Тому вивчення та врахування європейського досвіду сприятиме активізації розвитку транскордонного співробітництва регіонів України.

Питання транскордонного співробітництва знайшли своє відображення у напрацюваннях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, а саме: Н. Мікули, М. Долішнього, В. Кравціва, В. Засадко, С. Максименко, І. Артёмова, П. Беленького тощо. Дослідженням перспектив, тенденцій та динаміки транскордонного співробітництва займалися такі вчені як: А. Баян, В. Дергачов, Ю. Макогон та ін. Проте системним дослідженням транскордонного співробітництва, його ролі у міжнародних взаємовідносинах України, перспектив розвитку транскордонних об'єднань у нашій країні не приділено належної уваги.

Нормативна база дослідження представлена нормами Конституції й законів України, міжнародно-правовими нормативно-правовими актами, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та відомчими нормативними актами, що регламентують питання транскордонного співробітництва.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали регламентації транскордонного співробітництва в сфері публічного управління, котрі мають позитивний досвід.

Об'єкт дослідження – є транскордонне співробітництво в умовах європейської інтеграції.

Предмет дослідження – є програми транскордонного співробітництва Європейського Союзу як інструменту підтримки та добросусідства.

Мета дослідження – обґрунтувати ефективність використання Україною інструментів підтримки ЄС шляхом реалізації спільних програм та проєктів щодо сприяння розвитку транскордонного співробітництва в країні.

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні **завдання**:

- розглянути теоретичні засади транскордонного співробітництва;
- вивчити європейський досвід та дослідити етапи становлення транскордонного співробітництва;
- проаналізувати основні проблемні питання ефективного публічного управління розвитком транскордонного співробітництва між Україною та країнами ЄС;
- розглянути форми транскордонного співробітництва в Україні та обґрунтувати необхідність використання інструментів підтримки проєктів.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувалися загальнотеоретичні та спеціально-наукові методи, а саме: системний метод дав змогу узагальнити результати вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень за темою магістерської роботи; ретроспективний аналіз – визначити основні етапи становлення європейської політики щодо транскордонного співробітництва; методи порівняльного аналізу, узагальнення та моделювання – проаналізувати європейський досвід та розробити пропозиції з удосконалення публічної політики у сфері транскордонного співробітництва, враховуючи кращі європейські практики; методи аналізу та синтезу – виявити основні тенденції, суперечності та проблеми реалізації спільних прикордонних проєктів в Україні та запропонувати шляхи їхнього вирішення. У роботі також використовувалися такі методи, як аналіз статистичних даних, метод оціночних суджень, метод прогнозування, контент-аналіз документів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що автор проаналізував транскордонне співробітництво, як співробітництво адміністративних регіонів із суміжними регіонами сусідніх держав на основі систематичних взаємовідносин, підвищеної контактності кордону,

регіональної ідентичності та економічної доцільності, при цьому полегшуючи процеси управління та прийняття необхідних управлінських рішень. У ситуації фрагментації зовнішньополітичної діяльності та плюралізму акторів світової політики закономірною є поява нових форм співпраці за участю внутрішніх акторів, за допомогою яких держави можуть максимально повно забезпечити національні інтереси. ТКС сприяє розвитку політичних, економічних, культурних та гуманітарних взаємозв'язків між суміжними регіонами держав, економічної модернізації суміжних територій та активізації участі держав у процесах глобалізації та інтеграції, сприяючи забезпеченню національних інтересів у сучасних умовах. Специфіка ТКС пов'язана з наявністю/відсутністю відповідних інституційних структур в сфері публічного управління, що регулюють транскордонну кооперацію; з сухопутно-морською-річковим кордоном, що детермінує способи та механізми співробітництва.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що уявлення, що містяться в ньому, і висновки про механізми забезпечення національних інтересів сучасної держави, їх трансформації під впливом процесів глобалізації дають можливість їх використання у сфері практичної політики, зокрема, для аналітичного прогнозування розвитку ситуації з урахуванням прояву викликів і загроз нового типу, обумовлених трансформацією форм міждержавного співробітництва та механізмів забезпечення національних інтересів, вироблення та реалізації публічної політики забезпечення національних інтересів та реформування сфери публічного управління.

Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при підготовці курсів та спецкурсів з проблем місцевого самоврядування та публічного управління в Україні, зокрема, при підготовці курсів «Публічна політика», «Планування розвитку територій» тощо.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерської роботи стали підґрунтям для написання тез доповідей на конференцію «Могилянські читання-2022» на тему «Поняття та зміст транскордонного співробітництва».

Структура дослідження. Специфіка теми, сформульовані мета і завдання визначили послідовність викладення матеріалу і структуру роботи. Робота загальним обсягом 92 сторінки, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1. Теоретичні основи вивчення сутності та змісту транскордонного співробітництва

На сьогодні транскордонне співробітництво, як складова публічної політики, є важливим чинником політичного та соціально-економічного розвитку кожної країни. Євроінтеграційні тенденції стали передумовою інтенсифікації транскордонної співпраці, а ТКС, в свою чергу, – «чинником регіонального розвитку, що створює політичні, інституційні, соціально-економічні та соціокультурні ефекти» [26, с. 24]. Розвиток такої співпраці створює «додаткові можливості для забезпечення населення прикордонних територій якісними послугами, розвитку бізнесу, підвищення конкурентоспроможності територій, створення нових економічних об'єднань, формування та функціонування транскордонних ринків товарів, досягнення інтегрального ефекту внаслідок усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, інформації і технологій» [2, с. 35].

Поняття ТКС в сучасному його розумінні з'явилося відносно недавно – в середині минулого століття. В цей період регіони країн Європи почали відігравати самостійну роль у міжнародних взаємовідносинах, зокрема їм надавалися ширші права у здійсненні міжнародного співробітництва на локальному рівні.

Вперше термін «транскордонне співробітництво» був введений у Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, підписаний державами-членами Ради Європи 21 травня 1980 р. у Мадриді [3, с. 48]. У ст. 2 цієї Конвенції

ТКС визначається, як «...будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських взаємовідносин між територіальними громадами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [9].

У ст. 1 ЗУ «Про транскордонне співробітництво» №1861-IV, від 24 червня 2004 року, надається таке тлумачення транскордонного співробітництва: «...спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [16, с. 9].

У європейських правових актах транскордонне співробітництво розглядається в іншому контексті, а саме – як «спільні дії в контексті розвитку добросусідських взаємовідносин між територіальними громадами або органами влади, які здійснюють свої функції в межах місцевості або регіону і визначаються як такі внутрішнім законодавством відповідної держави» [3, с. 26].

Починаючи з середини 1980-х рр., спостерігається значна зацікавленість як зарубіжних так і вітчизняних науковців до проблематики ТКС. Зокрема, протягом значного періоду в Україні науковцями в своїх дослідженнях щодо регіонального розвитку та міжрегіональної співпраці вживався термін «прикордонне співробітництво» і лише в останні роки почали вживати термін «транскордонне співробітництво».

Термін «прикордонне співробітництво» почав вживатися для характеристики «культурних взаємовідносин, різноманітних політичних акцій між сусідніми регіонами по обидві сторони кордону та для визначення прикордонної торгівлі» [25, с. 16]. Наразі взаємовідносини прикордонних територій відбуваються в значно більшій кількості сфер і, часто, незалежно від бажань людини та відміченого нею кордону – («trans» в перекладі означає

переносити, переміщати тощо). На сьогодні категорія «транскордонне» більше відповідає суті того, що відбувається на прикордонних територіях.

Нове «дихання» у розвитку ТКС Україна отримала із проголошенням курсу на європейську інтеграцію, поширенням на її територію Європейської політики сусідства та підписанням Угоди про асоціацію, яка відкрила значні перспективи для економічної інтеграції, зміцнення взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом. Тому увага вітчизняних науковців до питання транскордонного співробітництва значно зросла за останні роки [48].

У наукових працях П. Беленького та Н. Мікули надано таке визначення транскордонного співробітництва, як «специфічної сфери зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, яка здійснюється на регіональному рівні, і яка, охоплюючи всі загальні їхні форми, відрізняється необхідністю та можливостями більш активного їх використання» [3, с. 19]. Це, в свою чергу, «контакти людей, які можуть зумовлювати появу спільної діяльності: родинні, культурні, прикордонна торгівля; допомога у надзвичайних ситуаціях; спільне використання природних ресурсів; екологічна безпека тощо» [3, с. 19-20].

Відмічаючи взаємну співпрацю органів місцевого самоврядування або органів публічної влади, І. Артёмов зазначає, що під транскордонним співробітництвом слід розуміти «спільні дії територіальних громад або місцевих влад по обидва боки кордону, спрямовані на вирішення конкретної проблеми транскордонного характеру, або співпрацю в окремій галузі, де вони мають спільні інтереси» [2, с. 81].

На думку науковця С. Максименка, транскордонне співробітництво – це «стратегія держави, яка спрямована на адміністративно-економічну оптимізацію регіональної структури країни і взаємовідносин між центром і територіями. Основна мета – забезпечення збалансованого розвитку за рахунок максимально ефективного використання існуючих внутрішніх

ресурсів і заохочення зовнішніх в умовах глобалізації міжнародної економіки» [21].

У наукових працях М. Долішнього транскордонне співробітництво є «елементом державної регіональної політики та виступає як сукупність організаційно-правових, економічних заходів, які за допомогою відповідних адміністративних важелів та фінансово-економічних інструментів стимулюють ефективний, пропорційний та збалансований розвиток економіки прикордонних регіонів, раціональне використання їх ресурсного потенціалу, що має на меті підвищення життєвого рівня населення» [6, с. 87].

Враховуючи інтеграційну функцію транскордонного співробітництва, В. Дергачов зазначає, що такий вид співпраці представляє собою «форму світогосподарської інтеграції прикордонних територій держав» [3, с. 28]. На його думку, транскордонне (прикордонне) співробітництво «відіграє важливу роль для транскордонного руху людей, товарів та інформації» [3, с. 28-29].

Крім того, Т. Терещенко, підкреслюючи важливість програмно-проектного підходу у здійсненні транскордонного співробітництва, розглядає його як «сукупність економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших взаємозв'язків (у вигляді конкретних проектів/програм), що впроваджуються на регіональному та місцевому рівнях з метою реалізації спільних інтересів територіальних громад прикордонних адміністративно-територіальних одиниць суміжних країн» [8, с. 336].

У наукових працях Л. Корольчук та З. Герасимчук транскордонне співробітництво розглядається як «співпраця регіональних і місцевих органів публічної влади в галузі економіки, політики, екології, освіти, культури та інших сферах суспільного життя, що здійснюється між прикордонними адміністративно-територіальними одиницями суміжних держав у межах компетенції, визначеній їх національним законодавством, що не суперечить загальнодержавним інтересам» [4, с. 46].

У політико-економічному контексті З. Петренко визначає транскордонне (прикордонне економічне) співробітництво як «специфічний

прояв міжнародного поділу праці між територіально сусідніми адміністративними одиницями двох або декількох країн, який зумовлений загальним характером міждержавних взаємовідносин, а також економічними, історичними, соціальними та національними особливостями взаємозв'язку даних регіонів» [5, с. 11].

У переважній більшості досліджень, як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, транскордонне співробітництво розглядається як різновид чи складова частина міжрегіонального співробітництва. На думку деяких науковців, «міжрегіональне співробітництво – це будь-яка взаємоузгоджена діяльність, спрямована на встановлення відносин між територіальними общинами або владами двох або більше договірних сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми владами, включаючи укладання з територіальними общинами або владами інших держав угод про співробітництво» [3; 5].

Якщо порівнювати «прикордонне», «транскордонне» та «міжрегіональне» співробітництво, то «міжрегіональне» є дещо ширшим поняттям, оскільки відображає будь-які взаємозв'язки, що встановлені між регіонами, які належать до різних держав, і також включає транскордонне співробітництво, відмітною рисою якого є наявність державного кордону між територіями, що співпрацюють.

Найбільш активно міжрегіональне співробітництво почало розвиватись в країнах Західної Європи після II Світової війни. Основним завданням такого типу співробітництва було – якнайшвидша ліквідація економічних та соціальних диспропорцій прикордонних регіонів та створення можливостей для примирення на рівні місцевих співтовариств. Таким чином, можна зазначити, що міжрегіональне співробітництво – це співробітництво між регіонами різних масштабів та типів, що належать до однієї або до різних країн.

Отже, у дослідженнях провідних науковців висвітлено досить багато визначень терміну ТКС, хоча за своєю суттю вони тотожні, але є певні відмінності.

Для подальшого розгляду сутності ТКС доцільно навести відповідну термінологію щодо транскордонного співробітництва. Виділимо такі поняття як: регіон, транскордонний регіон, єврорегіон, суб'єкти транскордонного співробітництва.

Регіон – це «одна чи кілька межуючих адміністративно-територіальних одиниць держави, де чинним законодавством встановлено певний механізм економічних та інших взаємовідносин» [7, с. 30].

Транскордонне співробітництво здійснюється на суміжних територіях принаймні двох сусідніх держав. У цьому випадку мається на увазі формування транскордонного регіону. Транскордонний регіон (від лат. trans-border – регіон, який взаємодіє між суміжними прикордонними регіонами) – «формується відповідно до державного адміністративно-територіального кордону, має комплекс національних, регіональних, зональних елементів з власними характеристиками, відображає їхню історико-культурну своєрідність» [8, с. 337].

Деякі дослідники вважають, що «під транскордонним регіоном слід розуміти певну територію, яка характеризується наявністю схожих природно-географічних умов та охоплює прикордонні території двох або кількох держав, що мають спільний кордон. Риси, притаманні транскордонним регіонам, не визначаються тільки природно-географічними, геополітичними характеристиками, виробничими і соціально-економічними зв'язками між прикордонними територіями. Більш значущими характеристиками є наявність міцних культурних зв'язків, спільне історичне минуле тощо.

Отже, наявність кордону – це основний чинник, що визначає транскордонний регіон серед інших територіальних утворень. Не може бути транскордонного регіону на несуміжних територіях. На думку науковців

Н. Мікули та В. Засадко, «транскордонний регіон можна виділити на другому рівні після державного (область, земля, жупанія, воєводство, кантон, тощо) або на третьому рівні, тобто на рівні району (наприклад, для українсько-румунського кордону це рівень район-повіт)» [25, с. 17].

Єврорегіон – організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво.

Під єврорегіоном слід розуміти територію добровільного транскордонного співробітництва, у межах якої шляхом економічної, культурної і гуманітарної взаємодії реалізуються конкретні транскордонні проекти, вирішуються проблеми зайнятості, розвитку інфраструктури, екології тощо. Також під поняттям «єврорегіон» розуміють певне законодавчо закріплене територіальне формування з чітко окресленими кордонами, до складу якого входять прикордонні господарські комплекси двох або більше держав, які мають спільний кордон, що має на меті спільно стимулювати соціально-економічний розвиток своїх територій

Суб'єктами транскордонного співробітництва являються територіальні громади, їх представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади, що взаємодіють з територіальними громадами та відповідними органами влади інших держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством та угодами про транскордонне співробітництво [30, с. 48].

Проаналізувавши наукову літературу та діюче законодавство з питань ТКС, можна виділити такі принципи транскордонного співробітництва як:

- повага до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав;
- чіткий розподіл повноважень та відповідальності між суб'єктами ТКС, тобто урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників;

- гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів; узгоджене усунення політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці;
- відповідальність всіх рівнів влади у вирішенні проблемних завдань;
- партнерство, комплексність, ефективність взаємної співпраці;
- пріоритетність фінансового, правового та інформаційного забезпечення [63].

У «Методичних рекомендаціях щодо транскордонного співробітництва місцевих і регіональних влад в Європі», виданих Радою Європи, зазначається, що основоположний принцип транскордонного співробітництва – це створювання зв'язків та договірних міжрегіональних і міждержавних відносин. Але слід зазначити, що «при реалізації будь-якої форми транскордонного співробітництва загальними вимогами є дотримання національних законодавств і повага міжнародних зобов'язань держав, до яких належать територіальні общини, що є суб'єктами договірних відносин про транскордонне співробітництво» [2, с. 44].

Науковці виокремлюють такі форми транскордонного співробітництва:

- одноразові заходи транскордонної співпраці, спрямовані на реалізацію певної мети (коли мета досягається, співпраця припиняється);
- довготривала ТКС, яка ґрунтується на використанні внутрішніх переваг і можливостей або наявного ресурсного потенціалу прикордонних регіонів;
- транскордонна діяльність, що базується на розробленій транскордонній або міжрегіональній стратегії (концепції) налагодження добросусідських взаємовідносин у різних сферах;
- співробітництво самостійних і незалежних учасників транскордонного співробітництва, що відбувається під контролем уповноважених органів влади та самоврядування [13, с. 27].

Отже, можна систематизувати форми ТКС у перелік з відповідною характеристикою (див. Додаток А). Слід зазначити, що провідні вітчизняні

учені акцентують увагу на двох ключових напрямках розвитку транскордонного співробітництва:

перший – це співробітництво між прикордонними областями України і країнами ЄС в рамках спільних кордонів,

другий – це транскордонне співробітництво в рамках так званого нового прикордоння між Україною та самостійними державами, які виникли внаслідок розпаду СРСР, а саме Білорусією, Молдовою [59, с. 19-20].

Отже, транскордонне співробітництво як система спільних і взаємовигідних дій між прикордонними територіями дає змогу отримати суб'єктам такої співпраці низку переваг, а саме:

- впровадження дієвої зовнішньоекономічної діяльності у економічній, демографічній, виробничій й соціальній сферах країн-учасниць;
- мобілізація фінансових ресурсів для спільного вирішення проблем та налагодження дієвих механізмів фінансового забезпечення програм й проєктів транскордонного співробітництва;
- прозорий механізм реалізації програм, їх етапність й можливість здійснення моніторингу й контролю;
- забезпечення мобільності міграційних потоків;
- забезпечення економічної активності населення у прикордонних регіонах за рахунок розвитку спільних підприємств;
- покращення соціальних параметрів в результаті активізації транскордонного співробітництва, що виявляється у зростанні рівня зайнятості, підготовці фахівців вищої категорії через спільні освітні програми, зниженні рівня бідності й безробіття [66].

Таким чином, формування теоретичних підходів щодо поняття та змісту транскордонного співробітництва за існуючими європейськими стандартами є надзвичайно актуальним питання теорії та практики європейської інтеграції нашої держави. Принципово важливим є, по-перше, формування та дотримання системного підходу щодо розуміння транскордонного співробітництва та відмови від існуючих або

запропонованих декларацій та імітацій євро регіонального співробітництва в нашій державі. По-друге, за умов затримки євро інтеграційних процесів в нашій державі саме чітке розуміння сутності та змісту транскордонного співробітництва європейського рівня може стати серйозним відображенням європейських намірів нашої держави, а по суті – реальним практичним кроком узгодження інтересів ЄС та України. По-третє, в нашій країні все ще зберігається тенденція нехтування чіткого розуміння транскордонного співробітництва та використання інтеграційних ресурсів. Надання транкордонному співробітництву лише економічних характеристик окремих регіонів не є вичерпною та достатньою для ефективного використання наявних переваг та потребує подальшого доопрацювання.

1.2 Європейський досвід розвитку транскордонного співробітництва: етапи становлення

Поглиблення і розширення торговельно-економічних, культурних, виробничих, науково-технічних та інших взаємовідносин між регіонами держав останніми роками все більше надає актуальності питанню транскордонного співробітництва. Сьогодні Україна поступово переходить на європейські стандарти, а ТКС присутня у європейських стратегіях і політиках на всіх рівнях управління, має позитивні результати і впливає на розвиток прикордонних регіонів. Тому в дослідженні слід приділити увагу вивченню відповідного європейського досвіду щодо розвитку транскордонного співробітництва

Основні проблеми, вирішення яких зумовило активізацію транскордонної співпраці в ЄС, були такі:

– різниця в рівні економічного розвитку прикордонних регіонів різних держав у залежності від економічних, політичних та геополітичних умов.

- культурні та мовні відмінності, що впливають на уявлення мешканців прикордонних територій і створюють комунікативні бар'єри.
- розбіжності між системами розмежування повноважень з одного і з іншого боку кордону.
- Відсутність достатньої кількості інституцій, які займаються питаннями ТКС [5, с. 12].

Саме ці проблеми змусили країни ЄС шукати шляхи налагодження системи транскордонної взаємодії, а саме вирівнювання економічного розвитку периферійних районів Європи за рахунок більш розвинених країн.

Історія європейського транскордонного співробітництва сягає своїм корінням у ХІХ ст., коли з'явилась ідея щодо створення зони взаємного співробітництва на території Ельзаса і Лотарингії, але в життя вона так і не була втілена [9].

Основними критеріями становлення транскордонного співробітництва в Європі були рівень фактичного розвитку соціально-економічних взаємовідносин між суміжними територіями та розвиток європейської нормативно-законодавчої бази. Таким чином, за цими критеріями можна виділити наступні етапи становлення і розвитку ТКС в Європі [27, с. 44].

Перший етап – 1958-1980 рр. Для цього етапу характерним є розвиток ТКС між сусідніми територіями у простих формах, наприклад, прикордонна торгівля, прями безпосередні контакти тощо. Знаковою подією цього етапу було створення перших єврорегіонів «Єврегіо» в 1958 р. на кордоні ФРГ і Нідерландів, «Регіо Басілієнсіс» в 1963 р. – Німеччини та Швейцарії та спільного операційного органу транскордонного регіону – «Робочої групи EUREGIO» (1966). Це пов'язано із необхідністю розміщення виробництва з великими авіаційними комплексами, портами, залізничними вузлами [10]. Саме з цього часу й розпочинається інтенсивний процес розвитку єврорегіонів, запроваджено 11 проєктів щодо їх створення. Особливостями цього етапу є те, що всі вони, за винятком найпершого – «Єврегіо», створювалися протягом 1971-1979 рр., тоді як протягом 1960-х рр. не було

zareєстровано жодного проєкту. Міжнародна законодавча база транскордонного співробітництва ще не була сформована [60, с. 46].

Другий етап – 80-90-ті рр. ХХ сторіччя. Характерною рисою цього етапу став початок формування правової бази транскордонного співробітництва, зокрема, в 1980 р. прийнято Європейську рамкову конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, так звана Мадридська конвенція, яка визначила основні правові й організаційні засади розвитку транскордонної співпраці [7, с. 30]. З цього моменту сам термін «транскордонне співробітництво» отримує правовий статус. Крім цього, з'являється ще цілий ряд правових документів, які в подальшому створили міцну законодавчу базу для розвитку цього процесу. Перш за все, це Шенгенський договір «Про скасування паспортного митного контролю між країнами Європейського Союзу», укладений 14 червня 1985 р. сімома європейськими державами, відповідно якого суттєво полегшувалось пересування громадян між європейськими країнами. В цей період створено 6 єврорегіонів, головним чином в країнах Північної Європи.

У 1985 році Рада Європи прийняла Європейську хартію місцевого самоврядування, що визначила транскордонну співпрацю як одну з цілей.

З кінця 80-х рр. Розпочато впровадження в діяльність інститутів ЄС політики забезпечення згуртованості (cohesion policy), метою якої, згідно зі статтею 158 Договору про ЄС, є «зменшення розриву між рівнями розвитку різних регіонів, а також відсталості найменш розвинутих регіонів або островів, включаючи і сільські місцевості» [32, с. 28]. У 1986 р. Іспанія та Португалія ввійшли до складу ЄС, що підтвердило старт функціонування по-справжньому єдиної Європи, ознакою якої є наявність спільного ринку із вільним обігом товарів, капіталу та робочої сили.

Проте, на відміну від становлення ТКС у 60-х рр. ХХ сторіччя, яке відбувалось у взаємодії приблизно однакових за своїм розвитком країн та в період сильного економічного підйому, в 90-і рр. ситуація дещо змінилась. По-перше, в європейських країнах спостерігалися низькі темпи зростання

економіки, що було обумовлено значною мірою монетарною та бюджетною політикою, спрямованою на зменшення сукупного попиту, що мало привести до зменшення темпів інфляції. По-друге, в цей період посилювалися тенденції до нерівномірності соціально-економічного та політичного розвитку європейських капіталістичних країн. За таких умов і була запропонована політика забезпечення згуртованості європейських країн та їх регіонів, що зазначено у V розділі «Економічна і соціальна згуртованість» Єдиного європейського акту, який був підписаний 1986 р. та набув чинності у 1987 р. [8, с. 338]. Цим документом секторальна політика ЄС була доповнена політикою територіального розвитку, для чого утворювалася низка спеціалізованих фондів, за рахунок яких саме і фінансувалися заходи щодо забезпечення економічної та соціальної згуртованості між різними регіонами.

Третій етап – 1990-2006 рр. можна характеризувати як етап супердинамічного розвитку ТКС, оскільки в цей період було створено 53 єврорегіони. Для цього етапу характерним є значне географічне розширення меж транскордонного співробітництва, що пов'язане із вступом в ЄС менш розвинутих країн, а також залученням до цього процесу країн колишнього Радянського Союзу. В цей період з'являються нові форми ТКС, розвиваються більш ефективні форми органів ТКС. Транскордонне співробітництво стає невід'ємним елементом регіональної економічної політики країн Європи.

В цей період транскордонне співробітництво характеризує бурхливий розвиток, що пов'язано з двома чинниками: капіталістичним вектором трансформації європейських соціалістичних країн та розпадом СРСР. Якщо в 70-80-х рр. XX сторіччя єврорегіони розглядалися як «інструменти для більш тісного співробітництва в межах європейської спільноти, то в 1990-х рр. вони «перетворились на інструменти з підготовки для вступу в ЄС» [15, с. 195]. Так, протягом 1991-1995 рр. було створено ще 12 єврорегіонів з участю Німеччини, Чехії, Польщі, Фінляндії, Норвегії, Росії, Швеції, Угорщини, Румунії, Словенії, України, Австрії, Словаччини, Білорусії. Надаючи великого політичного значення успіху ринкових реформ в колишніх

соціалістичних країнах, з 1990 р. ЄС здійснює фінансову підтримку транскордонного співробітництва шляхом використання ряду ініціатив, програм та проєктів, а саме: INTERREG, PHARE CBC, TACIS CBC, PHARE CREDO, CADSES, MEDA, CARDS, LACE [61, с. 33].

INTERREG є найбільшою програмою громадських (місцевих) ініціатив (Community Initiative) ЄС щодо підтримки розвитку прикордонних регіонів країн-членів ЄС і деяких приморських територій. В період з 2000-2006 роки ця програма стала відома як INTERREG III, що забезпечує три напрями співробітництва: транскордонне, транснаціональне та міжрегіональне [51].

PHARECBC – програма підтримки транскордонного співробітництва прикордонних територій країн Центральної Європи, які межують з ЄС. Почала діяти з 1994 року.

CADSES (програма для Центрального, Адріатичного, Дунайського, Південно-Східного Європейського простору) [24].

LACE (проєкт Асамблеї європейських прикордонних регіонів, мета якого проводити роз'яснювальну та інформаційно-рекламну роботу позитивної практики транскордонного співробітництва) [38, с. 57].

Однієї з найбільш відомих програм ЄС, створених для надання допомоги країнам колишнього Радянського Союзу, є програма технічної допомоги TACIS. Програму TACIS розпочато у 1991 році для надання технічної допомоги 12 країнам Східної Європи та Центральної Азії (Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстану, Туркменістану, Киргизстану, Молдові, Росії, Таджикистану, Узбекистану та Україні). Основною метою програми було прискорення процесу економічних та політичних змін у цих країнах [26, с. 51].

Іншими фінансовими інструментами ЄС стали програми MEDA (для віддалених прикордонних регіонів країн не членів ЄС); CARDS (програма для західних Балканських країн) тощо.

З середини 2000-х рр. (приблизно з 2006 р.) і до кінця 2013 р. тривав *четвертий етап* розвитку європейського транскордонного співробітництва.

Основні риси: використання досить складних інструментів територіального транскордонного співробітництва та запровадження спеціальної програми «Східного партнерства». Необхідність ефективного використання ресурсів, спрямованих ЄС на реалізацію політики щодо структурних, регіональних та вирівнюючих реформ в регіонах та країнах ЄС, привела до розроблення низки спеціальних програм, ініціатив та інструментів. Першими з них стали європейські угруповання територіального співробітництва ЄУТС (European Grouping of Territorial Cooperation, EGTC), які були запроваджені в дію директивою ЄС від 5 липня 2006 р. № 1082/2006 [10]. За допомогою ЄУТС набули юридичного статусу різноманітні транскордонні коопераційні проекти, для чого в кожному з них передбачалось функціонування асамблеї, яка формується з представників сторін проекту, та директора, який безпосередньо керує його виконанням. Законодавчо проект підпадав під регулювання тієї країни, де зареєстровано його дирекцію. Таким чином, ЄУТС надав необхідних правових форм міжрегіональному співробітництву загалом і транскордонному зокрема.

Крім того, в рамках ЄС в цей час також було започатковано окремі механізми для реалізації такого важливого напрямку європейської співпраці в межах програм транскордонного співробітництва, як вирівнюючі реформи. Суть цих реформ полягала у всебічному сприянні так званій Європейській територіальній кооперації, ЄТК (European Territorial Cooperation, ETC), яка являється головним механізмом досягнення цілей політики вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку регіонів в країнах-членах ЄС [11 ,с. 4]. В цей період започатковано програми, які спрямовані на співробітництво між регіонами країн-членів ЄС та регіонами країн-кандидатів на членство в ЄС (так званий Instrument for Preaccession Assistance (IPA)), а також на співробітництво між регіонами країн-членів ЄС та регіонами країн-сусідів (так званий European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI)). Розвиток транскордонного співробітництва України та країн-членів ЄС відбувався в рамках програми ENPI.

П'ятий етап розвитку європейського транскордонного співробітництва розпочався з кінця 2013 р. і триває досі. Його визначальною характерною рисою є врахування під час розроблення та втілення в життя проєктів транскордонного співробітництва наступних чинників. По-перше, суттєва модернізація відбувається в принципах та підходах реалізації самої політики транскордонного співробітництва, розрахованої на період 2014-2020 рр. Пріоритет надається проєктам, які найбільшою мірою відповідатимуть політиці забезпечення згуртованості, зокрема тим з них, які спрямовані на «інтегральний розвиток територій, посилення транскордонного співробітництва» [12, с. 16]. Передбачаються суттєве збільшення фінансування на ці цілі, а також його тісна ув'язка із засадничими документами розвитку ЄС, зокрема із стратегією «Європа-2020», прийнятою навесні 2010 р., яка передбачає орієнтацію зусиль європейського співтовариства на забезпечення економічного зростання за рахунок знань та інновацій; дотримання принципів сталого розвитку, високих рівнів зайнятості та соціального забезпечення громадян за рахунок суспільної і територіальної узгодженості. З цією метою потрібно «прискорити реалізацію стратегічних проєктів з високою доданою європейською вартістю, необхідних для вирішення невідкладних проблем, зокрема в транскордонній сфері та у внутрішніх модальних вузлах (міста, порти)» [13, с. 33].

По-друге, сплеск у 2015-2016 рр. масової міграції до Європи, як легальної, так і нелегальної, привів до виникнення та повномасштабного розгортання так званої Європейської міграційної кризи, яка виявилася найбільшою в Європі з часів Другої світової війни. З метою оперативного реагування на вирішення кризи Європейська Комісія розробила низку заходів, серед яких слід назвати такі, як «дієва система прийому та розміщення шукачів притулку; нова європейська політика щодо легальної міграції; рішуча боротьба з нелегальною імміграцією та торгівлею людьми; забезпечення безпеки зовнішніх кордонів ЄС» [14]. Більш жорстким

контроль став і на внутрішніх кордонах ЄС, що негативно вплинуло на функціонування низки транскордонних проєктів.

По-третє, складнощі в розвитку транскордонного співробітництва в цей період обумовлюються суттєвим наростанням внутрішніх протиріч між європейськими країнами, які стосуються майбутнього ЄС, та зовнішніх протиріч між ЄС та Росією. Найбільш яскравим проявом перших з них став ініційований Великобританією процес її виходу із складу ЄС (Brexit). Зовнішні протиріччя головним чином стосуються санкцій, які ЄС застосував до Росії у зв'язку із анексією Криму.

Таким чином за період еволюції транскордонного співробітництва в Європі сформувався певний механізм функціонування ТКС, який відображає конкретні умови соціально-економічного розвитку суміжних територій різних держав і є частиною процесу транскордонного співробітництва, за допомогою якого його учасники мають змогу реалізувати свої соціально-економічні інтереси (див. рис. 2.1.).

Нормативною базою європейської політики у сфері транскордонного співробітництва є наступні документи:

- Північна угода про транскордонне співробітництво між муніципалітетами (1977 рік);
- Європейська рамкова конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями та додаткові протоколи до неї, які, виконують роль рамкових угод (Мадрид, 1980 рік) [22, с. 140];
- Хартія Конгресу місцевих і регіональних органів влади Європи (1994 рік);
- Європейська хартія прикордонних і транскордонних регіонів (1981 рік, II редакція 1995 рік);
- Європейська хартія регіонального просторового планування (1983 рік) та ін.

Ці документи формують основний категорійний апарат, визначають головні принципи та цілі у сфері транскордонного співробітництва [27, с. 22].

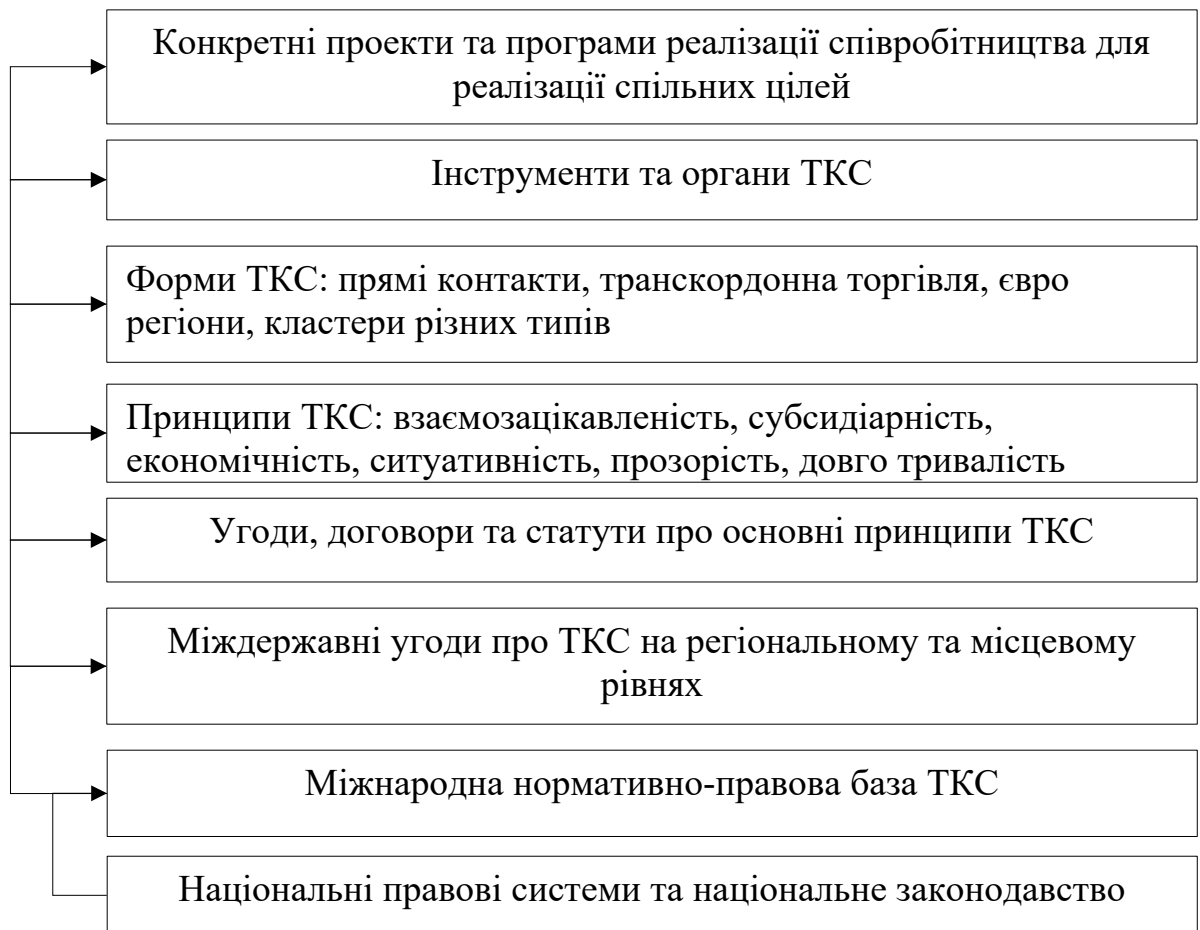

Рис. 2.1. Механізм функціонування транскордонного співробітництва в країнах Європи

Щодо організації транскордонної співпраці в європейських країнах науковцями обґрунтовно виділяються такі *принципи*:

Партнерство – це «тісне співробітництво між громадою та відповідними органами публічної адміністрації (національні, регіональні, локальні) і включає підготовку, фінансування, реалізацію й оцінку заходів спільноти. Зміст партнерства полягає в тому, що різні економічні агенти, орієнтуючись у своїх діях на стратегії і програми, досягають загальних цілей спільно у тісному співробітництві один з іншим» [73].

Субсидіарність – це «перенесення компетенції на рівень, здатний забезпечити найбільш ефективне вирішення проблем, – як правило, це рівень територіальних громад та/або регіонів. Реалізація принципу субсидіарності означає визнання пріоритету наближеної до громадян влади. Слід зазначити,

що принцип субсидіарності був закріплений у статті 4 Європейської Хартії місцевого самоврядування та зазначений у Маастрихтській угоді як принцип договірної бази ЄС» [15].

Доповнюваність, як третій принцип політики ЄС у галузі регіонального розвитку, передбачає спільне фінансування заходів та проєктів [29].

Розглянемо основні *європейські інститути*, що діють у сфері ТКС:

– *Конгрес місцевих та регіональних властей Європи*, створений Комітетом Міністрів Ради Європи у 1994 р. Мета – допомога державам-членам Ради Європи у налагодженні ефективної системи регіональних і місцевих органів влади, які здатні здійснювати міжрегіональне та прикордонне співробітництво.

– *Асамблея європейських регіонів*, створена в 1985 р. 47 регіонами і 9 міжрегіональними асоціаціями з метою сприяння регіоналізації в Європі та посилення ролі регіонів у процесах європейської інтеграції. У 1996 році Асамблея прийняла декларацію про регіоналізм в Європі, окремі статті якої присвячені прикордонному співробітництву (ст. 11 п. 3).

– *Комітет регіонів ЄС* – це консультативний орган Ради Міністрів та Комісії, створений в 1994 році, який займається відстоюванням інтересів регіонів.

– *Рада Європейських муніципалітетів і регіонів*, створена у 1951 р. в Женеві групою мерів міст Європи. Діяльність Ради – це розвиток співпраці між муніципалітетами регіонів, обмін досвідом, вироблення спільної політики щодо вирішення гострих проблем [50].

– *Асоціація Європейських прикордонних регіонів*, створена в 1971 р. країнами Європи, чії прикордонні регіони були об'єднані спільною історією, та культурою. Діяльність Асоціації – це сприяння розвитку прикордонного співробітництва, налагодження нових контактів між сусідніми країнами.

Основна мета підтримки Європейським Союзом транскордонної співпраці – це потенційні можливості нових ринків, європейська безпека, політична стабільність, економічна єдність тощо.

Європейська комісія відіграє суттєву роль в організації транскордонної співпраці. Так, у 2003 р. Єврокомісією був прийнят документ «Розширена Європа» [30, с. 33], у якому зазначалось, що «ЄС має зобов'язання не лише перед своїми громадянами, але й теперішніми та майбутніми сусідами – гарантувати соціальну згуртованість та економічну динаміку. Євросоюз повинен сприяти регіональній і субрегіональній співпраці й інтеграції, які є передумовою політичної стабільності, економічному розвитку та скороченню бідності і соціальній диференціації» [31, с. 67].

Фонд Європейського регіонального розвитку (ЄФРР) – фінансова підтримка ТКС, заохочення регіонів та міст з різних держав-членів Союзу до співпраці та навчання один в одного через спільні програми, проекти та мережі. Підтримку євро регіонам Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) надає в межах програм вищезазначеної INTERREG, EQUAL (вирішення проблем дискримінації на ринку робочої сили), LEADER (сприяння розвитку села через підтримку місцевих ініціативних груп), URBAN (сприяння соціально-економічному відновленню міст).

На сьогоднішній день в європейській практиці використовуються такі *типи організації транскордонної співпраці*.

–Транскордонне співробітництво за принципом *ad hoc* – це спільні дії територіальних громад або місцевих влад по обидва боки кордону, спрямовані на вирішення конкретних проблем транскордонного характеру.

–Євро регіони є організаційною формою транскордонного регіонального співробітництва між територіальними громадами та/або органами державної влади прикордонних регіонів кількох держав зі спільним кордоном. Особливістю функціонування євро регіонів є те, що статус європейського регіону може бути змінено тільки за згодою місцевої громади. Регіони являються активними суб'єктами політики ЄС і мають право самостійно діяти на міжнародній арені [15, с. 195].

–Європейські угруповання територіального співробітництва мають на меті покращення територіального співробітництва в рамках функціонуючих

макрорегіонів; забезпечення територіальної єдності та згуртованості економічно сильних і слабких регіонів ЄС [2, с. 55].

–Об'єднання єврорегіонального співробітництва – це орган транскордонного співробітництва зі статусом юридичної особи відповідно до національного законодавства держави, на території якої це об'єднання знаходиться. Об'єднання єврорегіонального співробітництва разом зі своєю основною діяльністю можуть здійснювати безприбуткову підприємницьку діяльність. Діяльність такої організації полягає у розробці та реалізації спільних ініціатив, заходів, проєктів, програм та стратегій транскордонного співробітництва.

–Робочі громади являються специфічною формою співробітництва регіональних або місцевих органів влади, які формують структури без правосуб'єктності – асоціації.

Слід зазначити, що органи єврорегіону не утворюють додатковий рівень регіонального або місцевого управління, а забезпечують взаємодію регіональних і місцевих адміністрацій, державних організацій і приватних структур по обидві сторони кордону. Всі програми співробітництва в рамках єврорегіонів виконуються у відповідності з національним законодавством кожної з країн.

Сьогодні в Європі функціонує понад *70 єврорегіонів за участю 30 держав* [36, с. 202].

Польща, Угорщина, Болгарія, Чехія, Словаччина перейняли досвід країн-членів ЄС, використали відповідні методичні рекомендації щодо розвитку ТКС, приєдналися до європейських конвенцій, які регулюють регіональний розвиток і транскордонне співробітництво, узгодили відповідне законодавство; сформували єврорегіони по всьому периметру своїх кордонів, створили різноманітні асоціації прикордонних територій та мережі агенцій регіонального розвитку, а також інші структури інституції; підготували фахівців та розгорнули широку кампанію з висвітлення позитивного досвіду реалізації транскордонних проєктів та співробітництва загалом.

Пострадянські республіки (як Латвія, Литва та Естонія) змогли подолати складнощі перехідного періоду, провести реформування економіки, гармонізувати національне законодавство до норм та стандартів Європейського Союзу, здійснювати регіональну політику прикордонних регіонів та вступити до ЄС. Тому досвід держав Балтії, набутий ними в процесі європейської інтеграції, є дуже корисним для України на її шляху до ЄС.

Словенія має власний досвід проходження етапів транскордонного співробітництва: ця країна вже мала напрацьований досвід та основу для вступу до ЄС. Співпраця розпочалася з підписання договорів, що стосувалися транскордонної співпраці прикордонних регіонів, наступним етапом стало приведення законодавства про місцеве самоврядування до вимог ЄС, і таким чином територіальні та місцеві громади набули права здійснювати регіональну політику транскордонного співробітництва з країнами ЄС та країнами – не членами ЄС [17].

З метою сприяння розвитку ТКС країни ЄС створили регіональні консалтингові організації, інформаційні центри, структури, що займаються підготовкою кадрів, і транскордонну інфраструктуру, яка включає облаштування прикордонної території.

Важливим для сприяння розвитку транскордонного співробітництва стало проведення різноманітних заходів: форумів, конгресів, семінарів, виставок тощо.

Сьогодні ТКС розглядається в Європі або як інструмент регіонального розвитку, зокрема розвитку прикордонних регіонів, або як один з інструментів створення Європи без внутрішніх кордонів. Отже, характерною рисою сучасної Європи є швидкий розвиток міжнародного співробітництва регіонів, що є однією з найефективніших рушійних сил європейської інтеграції та об'єднання людей.

З європейського досвіду транскордонної співпраці можна виділити наступні чинники успішного розвитку: багаторівневість управління; гнучка

нормативно-правова база, яка постійно вдосконалюється; різноманіття інституцій, типів організацій та форм транскордонного співробітництва; активне залучення до транскордонної співпраці громадськості та приватного сектору.

Проаналізувавши європейський досвід розвитку транскордонного співробітництва, зазначимо, що набуття досвіду транскордонного співробітництва здійснювалося поступово: від укладання угод та двосторонніх договорів до найвищої форми – єврорегіонального співробітництва.

Отже, досвід країн ЄС має стати прикладом у формуванні механізмів впровадження співробітництва в Україні у всіх формах. Саме розвиток транскордонного співробітництва відкриє для України можливості щодо активізації своїх євроінтеграційних прагнень на регіональному рівні. Крім того, транскордонне співробітництво є одним із пріоритетних напрямів розвитку європейської інтеграції, оскільки сприяє прискоренню міждержавної інтеграції і особливо важливим є розвиток транскордонних регіонів, які нині вже функціонують на внутрішніх та зовнішніх кордонах ЄС.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правове регулювання транскордонного співробітництва в Україні

На сьогодні транскордонне співробітництво являється ефективним механізмом вирішення спільних проблем, особливо в прикордонних регіонах. Але воно може бути ефективним лише за умов достатнього нормативно-правового забезпечення як на національному, так й на міжнародному рівнях.

Основою розвитку транскордонного співробітництва України з європейськими державами є загальноєвропейські норми та принципи. Формування нормативно-правової бази транскордонного співробітництва належить до компетенції передусім центральних органів держави тих держав, які мають суміжні території й зацікавлені у розвитку відносин у різних сферах: політичної, економічної, культурної та інших.

Нормативно-правове регулювання транскордонного співробітництва в Європі та Україні здійснюється на таких рівнях:

І рівень – європейське законодавство – це європейські нормативні акти щодо функціонування та розвитку регіонів: Європейська хартія місцевого самоврядування (1985 р.) [23, с. 27], Хартія конгресу місцевих і регіональних органів влади Європи (1994 р.), Європейська хартія регіонального просторового планування (1983 р.), Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами (1980 р.) та протоколи до неї, Європейська хартія прикордонних і транскордонних регіонів тощо [14].

Базовими нормативними актами, що стосуються безпосередньо транскордонного співробітництва, є Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (1980 рік) та три додаткових до неї протоколи, які було підписано у 1995 р., 1998 р. та 2009 р. відповідно.

Всі документи було ратифіковано Верховною Радою України і вони стали частиною національного законодавства [34, с. 7].

Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними общинами визнавалось явище транскордонного співробітництва та легітимність реалізації органами місцевого самоврядування такого співробітництва, яке виходило за рамки юрисдикції певної держави. Згідно з цим документом, суб'єктами співробітництва прикордонних регіонів різних європейських країн являються державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, що діють в рамках національного законодавства [14].

Важливу роль серед двосторонніх міжнародних нормативно-правових актів України та ЄС свого часу відіграла Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством, підписана у 1994 р. В рамках цієї угоди утворились такі органи: Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітет з парламентського співробітництва та Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС з підкомітетом з питань транскордонного співробітництва [72].

Унаслідок підписання в 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом Україна взяла на себе масштабні зобов'язання щодо запровадження стандартів ЄС в усіх сферах життя суспільства. Відповідно до Угоди про асоціацію важливе місце відводиться питанню транскордонного та міжрегіонального співробітництва. У преамбулі Угоди зазначено, що Сторони зобов'язались підтримувати транскордонне та міжрегіональне співробітництво. Слід зауважити, що цей напрям співпраці навіть виділено окремо в Главі 27 «Транскордонне та регіональне співробітництво» Розділу

V «Економічне та галузеве співробітництво», що чітко вказує на важливість використання такого інструменту співпраці [39, с. 34-35].

II рівень – державні юридичні акти, що визначають основи правового режиму транскордонного співробітництва України та її суб'єктів. До них належить, у першу чергу, Закон України «Про транскордонне співробітництво» (далі – Закон) від 24.06.2004 № 1861-IV зі змінами і доповненнями, який став базовим у загальній структурі нормативно-правового забезпечення розвитку прикордонних територій і транскордонного співробітництва [16, с. 8].

Особливість і значущість цього Закону заключається в тому, що в ньому враховані геополітичні зміни в Європі після 1 травня 2004 року, а саме вступ 10 нових членів ЄС і вихід названого об'єднання на західні кордони України [54].

Крім того, цим Законом врегульовані правові, організаційні та економічні питання розвитку транскордонного співробітництва та його державної фінансової підтримки, завдання, принципи державної політики, права й обов'язки суб'єктів у сфері транскордонного співробітництва, повноваження органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади у цій сфері [22, с. 140].

Але слід зазначити, що Закон містить суперечливі правові норми в частині, що регулює різні питання участі місцевих органів влади у міжрегіональному та транскордонному співробітництві. Тому потребує удосконалення і доопрацювання, враховуючи нові реалії євроінтеграції, зокерма: підписання Угоди про асоціацію, введення безвізового режиму тощо. Основного перегляду потребує механізм підтримки транскордонного співробітництва як з боку держави, так і органів місцевої влади. На практиці джерелами фінансування проєктів транскордонного співробітництва є тільки кошти місцевих бюджетів і міжнародної технічної допомоги, а це, в свою чергу, свідчить про декларативність положень Закону щодо механізмів фінансування ТКС з державного бюджету.

Вважаємо, що в цьому Законі мають бути розширені функції органів місцевої влади та місцевого самоврядування у розвитку ТКС щодо: розробки та реалізації локальних програм співпраці з урахуванням інтересів місцевої громади; укладання договорів про співпрацю; залучення приватного та громадського секторів до розвитку ТКС; створення різноманітних об'єднань (асоціацій, консорціумів), які забезпечують активну інтеграцію прикордонних територій. На даний час Закон слід доповнювати, враховуючи розвиток місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади.

Розвиток ТКС зазначено в основних завданнях двох стратегічних цілях Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року, яка визначає регіональну політику у сфері транскордонного співробітництва. Одним з інструментів реалізації Стратегії є також державні програми розвитку транскордонного співробітництва, які передбачають консолідацію зусиль, спрямованих на сприяння розвитку єврорегіонів, ліквідацію інфраструктурних та адміністративних бар'єрів для активізації співпраці прикордонних територій, реалізацію спільної діяльності у сфері малого та середнього бізнесу, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, розбудову їх виробничої та соціальної інфраструктури [49].

Важливе місце у розвитку ТКС займають *державні програми розвитку транскордонного співробітництва*: Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки [46], затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1819, Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1088 [8, с. 340] та Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 554 [9].

Пріоритетами Державних Програм визначено: сприяння економічному та соціальному розвитку прикордонних регіонів України; підвищення стандартів та якості життя, добробуту і забезпечення безпеки

життя та охорони навколишнього природного середовища; посилення інституційної спроможності прикордонних регіонів України у здійсненні транскордонного співробітництва; сприяння створенню умов та визначення інструментів для забезпечення мобільності людей, товарів і капіталу тощо.

Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки за показниками значно краща Програми 2011-2015 і врахувала недоліки попередніх програм. Зокрема, Програма 2016-2020 порівняно з Програмою 2011-2015 передбачає майже втричі більше запланованих заходів, у вісім разів більше проєктів транскордонного співробітництва, яким може надаватися державна фінансова підтримка та майже на порядок більше фінансування. Кардинально змінено підхід до фінансування масштабних проєктів: якщо в Програмі 2011-2015 було передбачено фінансування з державного бюджету у розмірі 13%, то в Програмі 2016-2020 цей показник становить 68%.

До *інших нормативно-правових актів*, що регулюють транскордонне співробітництво в Україні на рівні органів місцевої влади та органів місцевого самоврядування можна віднести:

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 24 червня 1997 р. № 280 [17];
- Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09 квітня 1999 р. № 586 [18];
- Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 р. № 2850;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. №587 «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіонів»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2005 р. №339 «Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсного відбору проєктів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва» [20].

Особливу увагу слід приділити постанові КМУ від 11 липня 2018 р. № 554 «Про запровадження національної системи управління та контролю за виконанням спільних операційних програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства 2014-2020», яка визначає порядок функціонування національної системи управління та контролю за виконанням цих програм. Відповідно до Регламенту ЄС (підпункт (а), пункт 6, Стаття 20) кожна країна, яка бере участь у зазначених програмах призначає національний орган влади для підтримки керівного органу в управлінні програмою відповідно до принципу надійного фінансового управління та контрольний контактний пункт для підтримки керуючого органу під контролем зобов'язань за програмами [40, с. 44].

III рівень – міждержавні документи, в яких визначено цілі, механізми і конкретні сфери транскордонної співпраці України з міжнародними організаціями та окремими зарубіжними країнами. Серед них важливе місце займають міжнародні угоди України з іноземними державами про сприяння транскордонному співробітництву суб'єктів України [73].

Наприклад, у 2007 р. укладено між Міністерством регіонального розвитку України та Європейською Комісією Меморандум про взаєморозуміння для встановлення діалогу про регіональну політику. В рамках цього документу започатковано роботу на двосторонньому рівні: українсько-польської міжурядової координаційної ради з питань міжрегіонального співробітництва, українсько-словацької міжурядової комісії з питань транскордонного співробітництва, українсько-угорської міжурядової комісії з питань транскордонного та прикордонного співробітництва [58, с. 11-12].

Україною укладено низку міждержавних угод: Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною й Угорщиною, Договір між Україною та Республікою Польща про добросусідство [62, с. 44-45], дружні взаємовідносини і співробітництво, Договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво між Україною й Словацькою Республікою,

Договір про відносини добросусідства та співробітництва між Україною й Румунією. Такі угоди є основою для подальшої співпраці на галузевому, відомчому, регіональному та місцевому рівнях, визначають основні принципи й напрями співробітництва. Угоди можуть бути як двосторонніми, так і багатосторонніми, наприклад, Угода між Урядом України, Урядом Республіки Білорусь та Урядом Республіки Польща.

Іврівень – юридичні акти про транскордонне співробітництво, які укладаються регіональними та місцевими органами влади зі своїми партнерами в сусідніх країнах. Особливе місце займають угоди про утворення єврорегіонів за участю України та країн ЄС. Наприклад, Угода про створення єврорегіону «Карпатський», Угода про створення транскордонного об'єднання «Єврорегіон-Буг», Угода про формування єврорегіону «Нижній Дунай», Угода про утворення «Чорноморського єврорегіону» тощо [54].

Отже, в ході проведеного дослідження можна зробити висновки, що транскордонне співробітництво України з країнами ЄС має систему нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини суб'єктів на відповідних рівнях управління – наднаціональному, національному, регіональному, місцевому. Але слід зазначити, що регулювання ТКС в Україні та країнах ЄС має правові відмінності, які створюють певні бар'єри у розвитку транскордонної діяльності. Це стосується основних напрямів розвитку, пріоритетних сфер та стратегічних завдань учасників ТКС, розподілу фінансових ресурсів, порядку бюджетних взаємовідносин центральних і місцевих органів влади та механізмів виділення коштів на реалізацію окремих транскордонних проєктів.

Тому на сьогодні існує нагальна потреба у гармонізації нормативно-правової бази ТКС з нормами європейського законодавства, правове визначення рівня самостійності та відповідальності регіональної та місцевої влади за розвиток транскордонної співпраці.

Основною проблемою є недооцінка ролі транскордонного співробітництва в територіальному розвитку: у багатьох випадках

регіональні та місцеві органи влади виявилися не готовими до сприйняття транскордонного співробітництва як сфери, яка потребує від них координуючих та функцій нагляду за дотриманням вимог чинного законодавства при його впровадженні [36, с. 202].

Відповідно до українського законодавства ТКС в Україні вважається одним із напрямів діяльності держави, делегованим органам державної влади на місцях, що не співпадає із положеннями законодавчих актів країн ЄС, в яких воно визначено як елемент регіональної політики. Наприклад, у Польщі воеводства яляються суб'єктами права в частині регіональної політики держави та ЄС, тоді як українські області залишаються державними адміністративними одиницями, яким певні повноваження делегуються центральними органами державної влади.

Таким чином, щоб вдосконалити нормативно-правову базу транскордонного співробітництва слід здійснити такі кроки:

- прийняти нормативні акти, які підготовлені за участю експертів та після громадського обговорення;
- чітко розподілити регуляторні функції, пов'язані із розвитком сфери транскордонного співробітництва, між різними органами державної влади;
- не допустити інституційно-правових конфліктів у частині регулювання транскордонного співробітництва регіонів в умовах децентралізації державної влади;
- здійснити інституційно-правове забезпечення системи транскордонного співробітництва на рівні місцевих громад і самоврядних інституцій;
- визначити критерії оцінки ефективності транскордонного співробітництва та введення відповідних статистичних показників та індикаторів;
- вдосконалити механізм координації повноважень місцевих органів самоврядування;

– враховувати видатки на забезпечення виконання заходів, пов'язаних з адаптацією законодавства України до права Євросоюзу, при підготовці та ухваленні проєктів Держбюджету.

В свою чергу удосконалення законодавчої бази з питань ТКС сприятиме активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів, розбудови інфраструктури державного кордону, вільної трудової та туристичної міграції, обміну найкращими практиками у науковій, соціальній, природоохоронній, економічній сферах діяльності, розвитку існуючих та утворення нових єврорегіонів, залученню нових інвестицій у національну економіку.

2.2. Особливості реалізації програм Європейського Союзу з підтримки транскордонного співробітництва щодо сприяння розвитку прикордонних територій

Сьогодні розвиток транскордонного співробітництва виступає вагомим чинником ефективного використання внутрішнього потенціалу прикордонних регіонів. Вагомість та пріоритетність цієї складової державної регіональної політики у підвищенні рівня конкурентоспроможності регіонів зазначено у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджена постановою КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385) [37].

Закон України «Про транскордонне співробітництво» зазначає, що ТКС може здійснюватися шляхом:

– створення транскордонних об'єднань та органів транскордонного співробітництва, зокрема об'єднань єврорегіонального співробітництва, європейських об'єднань територіального співробітництва. Метою такого об'єднання є заохочення, підтримка та розвиток в інтересах населення транскордонного та міжтериторіального співробітництва між суб'єктами і

учасниками таких відносин у сферах спільної компетенції та відповідно до повноважень, встановлених згідно з національним законодавством відповідної держави;

– у межах створеного єврорегіону. Співробітництво здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про ТКС;

– укладання угод про ТКС в окремих сферах;

– розробки та реалізації спільних ініціатив, заходів, проєктів, програм та стратегій в окремих сферах, що передбачає координацію співробітництва та акумулювання на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів;

– встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва [16, с. 6].

Найбільш поширеною серед усіх форм транскордонного співробітництва є *єврорегіони* [69, с. 44].

Так, Україна має кордон із сімома державами, 19 адміністративно-територіальних одиниць є прикордонними. Їх площа становить близько 77% від усієї території держави.

На території таких прикордонних областей, як Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Луганська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська, Донецька, створено десять єврорегіонів – Карпатський (1993р.), Буг (1995р.), Нижній Дунай (1998 р.), Верхній Прут (2000р.), Дніпро (2003р.), Слобожанщина (2003 р.), Ярославна (2007 р.), Чорноморський (2008 р.), Донбас (2010р.) та Дністер (2012 р.). П'ять єврорегіонів створено з державами-членами ЄС (Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина) [41].

Доцільно відзначити позитивний вплив створення єврорегіонів щодо активізації транскордонного співробітництва. Завдяки утворенню єврорегіонів було реалізовано низку важливих проєктів та програм, які спрямовані на розширення кооперації та започаткування прикордонної

інфраструктури, охорону навколишнього середовища та співпрацю у гуманітарній сфері діяльності.

Незважаючи на те, що кожен єврорегіон має свої особливості, всіх їх об'єднують *конкретні цілі та завдання* [56, с. 285]:

– розробка і реалізація регіональних та місцевих програм розвитку єврорегіонів; координація виконання державних галузевих, регіональних і цільових програм, можливого в рамках єврорегіонів із метою ефективного використання ресурсів державного та місцевого бюджетів;

– удосконалення законодавства України у сфері ТКС та розвитку єврорегіонів;

– створення системи моніторингу, контролю, інформаційного забезпечення розвитку єврорегіонів; умов для розвитку транспортної, митної, прикордонної інфраструктури тощо [42].

Україна докладает чималі зусилля для розвитку єврорегіонального співробітництва.

Найбільшу частину фінансових ресурсів для втілення транскордонних проєктів Україна отримала шляхом реалізації програм транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства (ПТС ЄІСП) в рамках Європейської політики сусідства (European Neighborhood Policy, ENP). *Європейський Інструмент сусідства* є важливим елементом політики ЄС щодо сусідів [57, с. 120].

Дія цього цього інструменту передбачає реалізацію двох типів проєктів регіонального і міжрегіонального співробітництва:

– проєкти поблизу сухопутного (або короткого морського) кордону між двома або кількома країнами;

– багатосторонні проєкти в басейні Чорного та Азовського морів [54].

Фінансування програм транскордонного співробітництва Європейським фондом регіонального розвитку (ERDF) розпочалось з 1991 року за ініціативи Interreg. До 2007 року реалізація політики сусідства здійснювалася шляхом фінансування програм TACIS і MEDA [44, с. 70-71].

Окремі джерела фінансування ТКС були виділені для країн-кандидатів до вступу в ЄС з програми Phare, а пізніше Інструменту підготовки до вступу (ІРА). З 2007 року Європейський інструмент сусідства і партнерства (ЄІСП) змінив вищезазначені програми технічної допомоги [43].

З 2014 р. ТКС здійснюється в рамках Європейського інструменту сусідства (ENI) на досвіді планування й впровадження Європейського інструменту сусідства і партнерства (ENPI) у 2007-2013 рр., охоплює період на 2014-2020 рр. та покликане сприяти досягненню спільної мети в частині налагодження взаємовідносин між державами-членами ЄС та їх сусідами.

Основні умови імплементації програм ТКС [55, с. 225]:

- реалізація програм по обидві сторони кордону;
- уніфікація процедури підготовки, подання та вибору заявки та імплементації проєктів;
- рівноправність партнерів;
- співфінансування з боку країн-учасниць – 10% [68, с. 63].
- формування спільних органів управління проєктами: Спільний орган управління (JointManagingAuthority, JMA), Спільний технічний секретаріат і Спільний моніторинговий комітет. При цьому на JMA покладено функції фінансового управління і адміністрування; він відповідає за виконання програми та розміщується на території держави-члена ЄС. Такий механізм управління сприяє підвищенню ефективності проєктної діяльності та протидії корупції в противагу незбалансованим механізмам координації [71].

Європейський Інструмент сусідства здійснюється через 16 програм, що фінансуються ЄС. На сьогодні Україна є учасницею *чотирьох спільних операційних програм*: «Україна – Польща – Білорусь», «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія», «Басейн Чорного моря», «Україна – Румунія» [53, с. 125].

Особливістю цих програм є відсутність при їх впровадженні щорічних програм дій. Натомість, країни-учасниці кожної із програм розробляють Спільну операційну програму на весь термін впровадження ЄІС.

Розглянемо основні характеристики спільних операційних програм, тематичні цілі, пріоритети та відповідні бюджети за два періоди.

У кожній із чотирьох програм є набір завдань на період до 2020 року. Всі вони спрямовані на реалізацію 3 головних цілей:

- Підтримка економічного та соціального розвитку на прикордонних територіях;
- Вирішення спільних проблем: екологічних, у сфері безпеки та охорони здоров'я;
- Покращення умов для руху людей, товарів і капіталу [70].

Варто наголосити, що за результатами перших конкурсів спільних операційних програм прикордонного співробітництва 2014-2020 рр. Україна отримала доступ до фінансування проєктів міжнародної допомоги у прикордонних регіонах на загальну суму майже 60 млн. євро.

Усі проєкти, які фінансують у межах програм, є некомерційними та сприяють поліпшенню якості життя мешканців країн-учасників програм.

Проєкт розпочинається зазвичай із визначення проблеми, яку хоче вирішити за допомогою програми бенефіціар. Далі відбувається налагодження партнерства (пошук партнерів з інших держав-учасників програми, з яким спільно реалізовуватимуть проєкт) і виконання заходів із реалізації проєкту.

Бенефіціарами (отримувачами коштів) проєктів є національні та місцеві органи виконавчої влади, недержавні та громадські організації, університети, навчальні та дослідницькі центри, регіональні агентства розвитку, торгово-промислові палати тощо [71].

Фінансуванню підлягають як великі інфраструктурні проєкти, так і звичайні та мікропроєкти. Бюджет великих проєктів може сягати 7 млн. євро, звичайних (регулярних) – 2,5 млн євро, мікро – 60 тис. євро [46].

У рамках спільних операційних програм можуть фінансуватися проєкти трьох видів [73]:

- інтегровані проекти, коли кожен партнер проводить діяльність у межах спільного проекту на своїй території;
- симетричні проекти, коли така ж діяльність виконується паралельно в державах-членах і партнерських країнах;
- проекти, які впроваджуються, головним чином, у державі-членові чи партнерській країні, але з користю для усіх чи декількох партнерів, залучених до спільної операційної програми [6, с. 87].

Постановою КМУ від 11 липня 2018 р. № 554 «Про запровадження національної системи управління та контролю за виконанням спільних операційних програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства 2014-2020» визначена національна система управління та контролю за виконанням спільних операційних програм. До цього часу централізованого спільного управління та контролю на рівні держави не здійснювали.

Наразі національна система управління та контролю за виконанням спільних операційних програм об'єднує в собі:

- національний *орган управління спільних операційних програм* – Мінекономрозвитку;
- національний *контрольно-контактний пункт (НККП)* – Мінфін України разом з Державною аудиторською службою та Аудиторською палатою;
  - *представника України в групі аудиторів* – Рахункова палата та
  - *національний контактний пункт* – Міністерство внутрішніх справ України [75].

Національний орган управління спільних операційних програм – Мінекономрозвитку відповідає за ефективне функціонування національної системи управління та контролю за виконанням спільних операційних програм, координацію співробітництва з органом управління щодо виконання програм і співпрацю з органом управління та НККП через

залучення Держаудитслужби з питань організації та проведення перевірок витрат у межах програм.

Мінфін, Держаудитслужба та Аудиторська палата України (НККП) відповідають за співпрацю з національним органом управління, формування відкритого переліку незалежних аудиторів, надання допомоги у проведенні відповідних навчань і тренінгів незалежних аудиторів, забезпечення залучення представників Державної аудиторської служби для проведення спільних із представником органу управління перевірок реалізації проєктів.

Рахункова палата бере участь у розробленні процедур групи аудиторів і стратегії аудиту, регулярних засіданнях групи аудиторів, надає підтримку у проведенні аудиту в межах програм.

Національний контактний пункт (Міністерство внутрішніх справ України) співпрацює з Європейським управлінням із питань запобігання зловживанням і шахрайству.

Розглядаючи програми транскордонного співробітництва, варто згадати про проєкт *TESIM* (Technical Support to the Implementation and Management of ENICBC programmes). Це проєкт технічної допомоги Генерального директорату з розширення та добросусідства Європейської комісії. Проєкт надає підтримку в реалізації програм та управлінні, тобто виступає головним консультантом під час реалізації програм транскордонного співробітництва [66].

Electronic Monitoring System (eMS) – це спеціальна електронна система моніторингу, у якій розміщено всю необхідну інформацію щодо проєктів, зокрема етапи реалізації проєкту, результати перевірок витрат тощо [32, с. 33-34].

На сьогодні до eMS унесено проєкти трьох програм транскордонного співробітництва: «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія», «Басейн Чорного моря», «Україна – Румунія» [5, с. 11]. Виконання проєктів програми «Україна – Польща – Білорусь» поки що відбувається поза цією системою [3,

с. 66]. Аналізуючи результативність проєктів транскордонної співпраці ЄС можна визначити їхню недостатню ефективність для України.

Для ефективної реалізації програм транскордонної співпраці необхідні дві речі: налагоджені зв'язки між прикордонними регіонами та відповідність пріоритетів цих програм місцевим стратегіями регіонального розвитку.

Загалом регіони України знаходяться в однакових правових умовах для розвитку транскордонної співпраці. Вони прописані в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [45], Державній стратегії регіонального розвитку до 2020 та Державній програмі розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки, та й рівень узгодженості положень цих документів зі стратегіями регіонального розвитку можна вважати задовільним [11, с. 4].

З іншого боку, відповідальність за розвиток прикордонних відносин покладається передусім на місцеві органи виконавчої влади. А тут є певні недоліки, зокрема: деякі двосторонні угоди між місцевою владою прикордонних регіонів та територіями країн-сусідів вже втратили свою актуальність (були підписані наприкінці 1990-х) та часто діють лише на папері; транскордонні проєкти згадуються у планах реалізації регіональних стратегій лише епізодично.

Регіони з тривалим досвідом участі у програмах ЄС приділяють транскордонній співпраці більше уваги у стратегіях регіонального розвитку. А їхні представники вже мають досвід роботи у керівних структурах європейських програм транскордонного співробітництва.

Водночас різна залученість регіональних представників до підготовчого етапу розробки європейських програм призводить до того, що пріоритети розвитку одних областей враховуються повністю, а решти – лише частково. Наразі регіони України мають розмите бачення особливостей залучення фінансування транскордонних програм ЄС. Причини цього – різні.

З одного боку, це брак досвіду у питаннях фандрайзингу, проблеми з менеджментом залучених коштів та складнощі у пошуку партнерів.

З іншого – регіональні учасники стають заручниками недосконалого середовища кредитування, включаючи обмежені можливості залучити зовнішні фінанси до місцевих бюджетів. Крім того, у рамках програм ЄС не передбачене дофінансування проєктів коштом приватних інвестицій, що робить не вигідною співпрацю для громадського сектора та бізнесу.

У багатьох регіонах поширений підхід, коли рішення про співфінансування та його обсяги приймається місцевою радою вже після отримання повідомлення про перемогу проєкту в конкурсі. Це вносить елемент спонтанності у процес, котрий вимагає ретельного планування, а також створює поле для маневрів на користь приватних інтересів.

Поглиблює вказані проблеми й відсутність повноцінної транскордонної статистики. За цим ускладнюється оцінка розвитку транскордонного співробітництва, аналіз кон'юнктури на транскордонних ринках, проведення науково-дослідних робіт, обґрунтування стратегічного розвитку прикордоння, своєчасне прийняття управлінських рішень. Тому прикордонні регіони України втрачають значну частку можливостей, що відкривають програми транскордонної співпраці ЄС [5, с. 11].

Отже, вирішення цієї проблеми потребує більше зусиль місцевих стейкхолдерів до транскордонної співпраці, перетворення її на невід'ємний елемент стратегічного планування.

Перш за все, місцева влада повинна оперативно надавати пропозиції, що сприятимуть розвитку регіонів, та використовувати усі можливості для їх лобіювання при підготовці транскордонних програм. Слід залучати профільних експертів для надання консультацій, а також обміну досвідом із громадськими організаціями, що мають успішний проєктний досвід.

По-друге, певні очікування покладаються і на центральні органи виконавчої влади. Це і стимулювання регіонів застосовувати індивідуальний підхід до транскордонної співпраці, і посилення підтримки транскордонних проєктів у регіонах, і формування єдиної бази даних проєктів та статистичної інформації щодо їх виконання [74].

Таким чином, розглянувши інструменти фінансування транскордонного співробітництва в рамках ЄІС можна стверджувати, що можливості ТКС прикордонних регіонів України істотно розширюються за рахунок допомоги, яка надається Європейським Союзом через його програми та ініціативи. Але для максимально ефективного використання фінансових можливостей, що надаються ЄС в рамках вищезазначених програм необхідно вирішити ряд проблем, зокрема:

- невідповідність вітчизняного законодавства правовим нормам ЄС;
- обмеженість можливостей учасників транскордонного співробітництва самостійно здійснювати обов'язкове співфінансування у розмірі 10 % від суми проєкту прикордонного співробітництва;
- слабка поінформованість потенційних бенефіціарів щодо можливостей цього механізму як з української, так і з європейської сторін;
- незначна частка економічної складової в реалізованих транскордонних проєктах, які переважно мають культурну або туристичну спрямованість;
- обмеженість повноважень регіональних органів влади та місцевого самоврядування в сфері зовнішньоекономічної діяльності та ТКС;
- низький рівень залучення недержавних установ, підприємств, а також громадських та неурядових організацій до здійснення заходів у рамках ТКС.

Незважаючи на тривалий період транскордонної співпраці, однією з проблем ТКС є кадрова, оскільки для розвитку співробітництва потрібні компетентні менеджери, які здатні бачити розвиток регіону на довготривалу перспективу. Це стосується публічних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, що мають відношення до транскордонної сфери. Вони повинні чітко знати законодавство України, стандарти та специфіку політики держав-партнерів, іноземну мову, постійно підвищувати свою кваліфікацію, вміти професійно організувати заходи в рамках співробітництва.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ ЩОДО УЧАСТІ В ПРОЕКТАХ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

3.1. Актуальні проблеми транскордонного співробітництва щодо сприяння розвитку прикордонних територій

На сьогодні спостерігається стійке зростання наукового інтересу до проблематики державних кордонів та прикордонних районів. Це зумовлено глобалізацією економіки, розвитком регіонального співробітництва, кардинальними змінами на політичній карті світу, тенденціями до поглиблення демократії у суспільному розвитку. Державні кордони впливають на розвиток прикордонних районів і країни загалом через свої фундаментальні властивості – бар'єрність і контактність. Відокремлюючись від зовнішнього світу через кордони, держава захищає інтереси національних виробників та споживачів і тим самим реалізує свою протекціоністську функцію [73]. Контактність виявляється у провідності національних кордонів для переміщення через них товарів, людей, фінансів, інформації тощо та обумовлена:

- ступенем лібералізації зовнішніх гуманітарних та економічних взаємозв'язків, що регулюються нормативно-правовими актами;
- розвиненістю інститутів, що забезпечують двосторонні та багатосторонні міжнародні взаємозв'язки (торговельні палати та представництва, двосторонні комісії, поради, фонди, асоціації тощо за сприянням розвитку міжнародних економічних та гуманітарних контактів, консальтингові та посередницькі компанії та ін.);
- рівнем розвитку прикордонної інфраструктури (транспортної, митної, туристичної та ін.);

– рівнем економічного розвитку прикордонних територій та характером їх участі у міжнародних взаємозв'язках [63].

Переслідуючи певні економічні, політичні та гуманітарні цілі, держави створюють досить складний механізм спілкування із зовнішнім світом, у якому поєднуються елементи ліберальної та протекціоністської політики.

Загальносвітовою тенденцією останніх десятиліть є поступова лібералізація, що прискорила формування зовнішньоторговельних взаємозв'язків зі зниженням тарифних ставок та скороченням нетарифних обмежень. Зміна співвідношення між контактністю та бар'єрністю державних кордонів відбувається нерівномірно у країн різного рівня розвитку та різного ступеня залучення до процесів глобалізації. Наприклад, розвинені країни прагнуть усунути бар'єри на шляху руху капіталів, інформації, послуг, але одночасно поставити потужний заслін на шляху переміщення робочої сили та регламентують надходження товарів з бідних країн з низькою вартістю робочої сили шляхом введення квот, контингентів, жорстких вимог до якості, обмежень за обсягами постачання тих чи інших товарів у рамках міждержавних угод тощо. Бідні країни, у свою чергу, хочуть розширити свою присутність на товарних ринках розвинених країн, мати гарантовану можливість експорту робочої сили та отримувати стабільну фінансову підтримку від розвинених країн [1].

Загалом загальною закономірністю є пряма залежність контактності кордонів від рівня розвитку країн-партнерів, подібності рівнів розвитку, однотипності економічних і правових систем, взаємної близькості та сусідства. За невиконання цих умов відповідно зростає значення бар'єрних функцій державних кордонів.

Проблематика прикордоння та транскордонного співробітництва містить у собі багато суперечностей, характерних для сучасного етапу розвитку. Серед них слід виділити протиріччя між:

- глобалізацією економіки, що спирається на широку лібералізацію міждержавних економічних взаємовідносин та протекціоністською сутністю держав;
- культурною уніфікацією в рамках глобалізму та національної (регіональної) культурної ідентичності;
- багатими (центральною) та бідними (периферійними) країнами та районами країн;
- міжнародною регіональною інтеграцією (співробітництвом) країн та їх суверенітетом;
- політичними центрами, які прагнуть зміцнити або зберегти владну вертикаль, і підлеглими їм територіями, які бажають розширення своїх прав та повноважень і зокрема щодо міжнародної діяльності [9].

По суті, ці протиріччя можна звести до проблеми співвідношення однорідності та відмінностей у динаміці світового простору, в якій ключову роль відіграють державні кордони та прикордонні території (рис. 3.1).

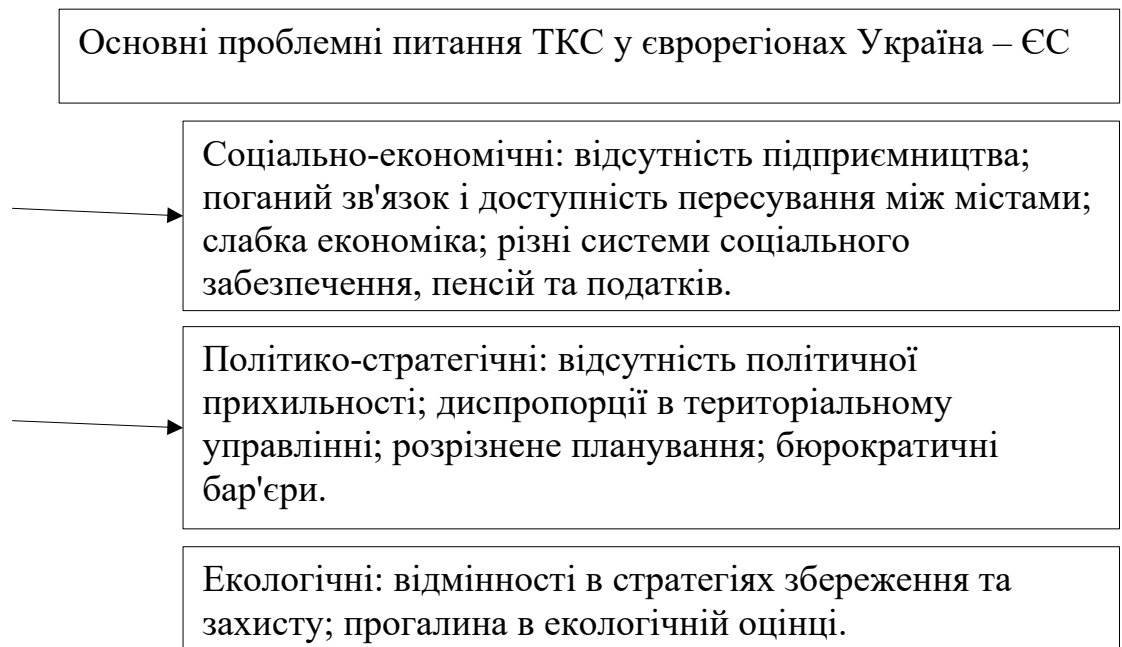

Рис. 3.1. Основні проблемні питання ТКС у євро регіонах Україна – ЄС

В Україні транскордонне співробітництво, як правило, розглядається одночасно як інструмент розвитку прикордонних територій та як фактор

реалізації її євроінтеграційних устремлінь, оскільки Україна має 1390 кілометрів сухопутного кордону з країнами ЄС. У той же час, особливістю транскордонного співробітництва України є те, що воно відбувається не лише на кордонах держави з країнами ЄС, а й на кордонах з країнами, які не входять до складу Євросоюзу – Республіка Білорусь, Молдова та Росія []. На жаль, відомі події у Криму та на сході України, які насамперед пов'язані з відверто агресивною зовнішньою політикою Росії, стали причиною фактичного розриву Україною багатьох взаємозв'язків із російською державою, у т.ч. у сфері транскордонного співробітництва. При цьому розгорнута Росією всеосяжна інформаційна війна щодо України, яка спрямована на цілеспрямовану дискредитацію українського керівництва, розбалансування внутрішньополітичної обстановки в державі та зрив європейського вектора зовнішньої політики України, має безпосередній вплив і на інші країни, що межують із нашою державою, в т.ч. на Білорусь. З огляду на це, наприклад, відбувається суттєве зниження пасажиропотоку на українсько-білоруському кордоні, хоча реальних передумов для цього не існувало, оскільки ситуація у північних прикордонних областях залишалася стабільною. Особливо це було характерно у перші місяці ескалації конфлікту на сході України у 2014 році [12, с. 45-46]. Звичайно, все це не сприяє розвитку міжрегіональної та транскордонної співпраці, й створює додаткові перепони, насамперед психологічного характеру.

На сьогодні, з метою легітимізації своїх дій щодо України, а можливо, в майбутньому, проти інших держав, керівництво РФ намагається порушувати питання перегляду існуючих міжнародних засобів – договорів та домовленостей щодо регіональної та глобальної безпеки. Така позиція неприпустима, оскільки свідчить про те, що Москва може нехтувати існуючими міжнародними нормами, брутально їх порушувати, а потім розробляти нові, вигідні їй принципи співіснування. Насамперед такий підхід має стурбувати країни пострадянського простору, оскільки вони перебувають під першочерговою загрозою імперських амбіцій Росії. На сьогодні це такі

країни як Молдова, Казахстан, Білорусь, Азербайджан. До сфери інтересів Кремля належать також Прибалтійські країни та Польща [14].

Крім геополітичних факторів, що впливають на динаміку розвитку транскордонного співробітництва України, існує й низка внутрішньодержавних факторів, які також стримують розвиток міжрегіональної та транскордонної взаємодії:

- недооцінювання з боку центральної влади транскордонного співробітництва як інструменту територіального розвитку та покращення якості життя людей, які проживають у прикордонних регіонах;

- обмеженість стратегічного бачення завдань та перспектив розвитку транскордонного співробітництва як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади, а також відсутність навичок спільного планування розвитку прикордонних територій;

- мізерний рівень фінансової підтримки спільних транскордонних проектів як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади (можливо, за винятком облаштування прикордонної інфраструктури);

- слабкість інституційної бази регіонального розвитку, яка у прикордонних регіонах має відігравати роль однієї з рушійних сил транскордонного співробітництва;

- відсутність у місцевих органів влади усвідомлення того, що завдання розвитку транскордонного співробітництва вимагають від них функцій координації, а не жорсткого адміністрування [18].

У результаті до реалізації проектів транскордонного співробітництва залучається дуже мало підприємців та громадських організацій.

Слід також наголосити, що сьогодні серед українських органів публічної влади різних рівнів домінує думка, що транскордонне співробітництво переважно є інструментом економічної взаємодії. Однак, як явище, транскордонне співробітництво є набагато складнішим і багатовимірнішим, і охоплює набагато ширше коло аспектів життєдіяльності жителів прикордонних територій, ніж економічне співробітництво.

Українські агентства регіонального розвитку та неурядові організації, які працюють у сфері регіонального та місцевого розвитку, здебільшого існують за рахунок отримання фінансування від закордонних та міжнародних донорів. Однак координація діяльності таких агентств та організацій, як між собою, так і з органами публічної влади та місцевого самоврядування, наразі відсутня.

Отже, при здійсненні транскордонного співробітництва не використовується комплексний підхід до вирішення проблем розвитку прикордонних територій України та знижується синергетичний ефект, якого можна було б досягти за умови належної координації та міжсекторного співробітництва [24].

Досвід транскордонного співробітництва центральноевропейськими країнами показує, що воно розглядається ними як складова політики регіонального розвитку. Зазначені країни не приймають спеціальних законів про транскордонне співробітництво, маючи натомість закони про регіональний розвиток. Сьогоднішня концепція розвитку прикордонних регіонів Європи, що розглядається крізь призму транскордонного співробітництва, полягає у тому, щоб негативні риси периферійності перетворити на переваги. У цьому контексті місце транскордонного співробітництва в регіональному/територіальному розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів та територій, а також до оптимального об'єднання можливостей та ресурсів прикордонних регіонів та територій двох або більше країн, що межують, з метою вирішення спільних проблем та вирішення завдань просторового розвитку у межах транскордонних регіонів.

Слід наголосити, що реформа децентралізації, яка на сьогодні проводиться в Україні, створює передумови для більш активного розвитку транскордонних контактів між прикордонними регіонами, оскільки передбачає надання ширших повноважень місцевим органам влади, а також

створює більш ефективні механізми включення громадського сектору до розробки та реалізації регіональної політики.

Говорячи про можливі шляхи вирішення існуючих проблем транскордонного співробітництва, у т.ч прикордонних регіонів України, слід зазначити, що, виходячи з тих умов, в яких зараз перебуває українська держава, у середньостроковій перспективі не доводиться сподіватися на суттєве покращення ситуації з фінансуванням транскордонних ініціатив з боку держави. На думку більшості експертів, найближчим часом слід очікувати на продовження Росією реалізації деструктивної зовнішньої політики, яка спрямована не лише на економічне ослаблення України, а й на посилення політичної та економічної залежності більшості країн СНД, а також внесення розколу між основними західними гравцями [30, с. 55].

Зважаючи на це, важливим фактором активізації транскордонного співробітництва між прикордонними регіонами України, залишається використання деяких міжнародних фінансових механізмів, які дозволяють переводити у практичну площину численні ідеї та проекти місцевих громад наших регіонів, а також переймати та впроваджувати цінний досвід країн-членів Європейського Союзу. Зокрема, досвід діяльності деяких українських громадських організацій, що спеціалізуються на проектах транскордонного характеру, підказує, що на сьогодні є передумови для ефективного використання деяких програм Євросоюзу та його окремих країн-членів. Наприклад, найближчим часом має бути оголошено конкурс у рамках Спільної операційної програми «Білорусь-Україна», яка, у свою чергу, розроблена у рамках Програми сприяння територіальному співробітництву країн Східного партнерства [37].

Крім того, Міжнародний Вишеградський фонд (Словаччина), створений у 2000 році урядами Словаччини, Польщі, Чехії та Угорщини, пропонує Програму «Вишеградська четвірка для Східного Партнерства» [42]. Ця програма була ініційована країнами Вишеградської групи у 2011 році з метою розвитку та зміцнення співпраці між Вишеградським регіоном та

країнами Східного партнерства (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна) [52, с. 44]. Програма спрямована на передачу досвіду країн Вишеградської групи у сферах соціальної та економічної трансформації, демократизації та регіонального співробітництва, насамперед шляхом розвитку громадянського суспільства та підтримки співпраці між місцевими органами влади, університетами та окремими громадянами.

Ефективно налагоджена ТКС сприяє залученню іноземних інвестицій, дає поштовх розвитку виробництва, забезпечує механізм реалізації ідеї транспортних коридорів. З формуванням транскордонних об'єднань відкриваються широкі можливості у сфері економіки, транспортних перевезень, охорони навколишнього середовища, енергетики, культури, розвитку та модернізації інфраструктури, сприяння підприємництву, боротьби зі стихійними лихами. Створюються змоги більш оперативного реагування потреби ринку, зокрема у межах відповідного трансграничного об'єднання.

На сьогодні серйозними викликами для транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України, є залучення нашої держави до різних геополітичних та економічних проєктів, а також посилення напруженості в регіоні у зв'язку з агресивною зовнішньою політикою Росії. У той же час, подальший розвиток міжрегіональної взаємодії прикордонних регіонів має залишатися одним із пріоритетів взаємовідносин, а також сприятиме зміцненню економічних, соціальних, культурних та інших взаємозв'язків [54].

Таким чином, основними проблемами транскордонного співробітництва щодо сприяння розвитку прикордонних територій, що гальмують розвиток єврорегіонального співробітництва, представлені наступними факторами:

1. Економічним – тобто наявності великої ролі різних рівнів розвитку господарства, економічного потенціалу країни, відсутністю фінансових можливостей, банківської інфраструктури для фінансових розрахунків, інвестиційного забезпечення загальних проєктів, недостатнього рівня

розвитку інфраструктури. Саме намагання вивести національну економіку на траєкторію постійного зростання економічних показників шляхом кардинальних структурних змін та поглиблення курсу ринкових реформ здатне забезпечити повномасштабну інтеграцію України до європейського економічного та соціального простору, чому, безперечно, може сприяти саме транскордонне співробітництво;

2. Правовим – відсутністю юридичних повноважень, законодавчого визначення норм та правил подібного співробітництва, невідповідністю законодавчих систем країн, що співробітничать, нестабільністю економічного законодавства та правового поля транскордонного співробітництва;

3. Суспільним – психологічною неготовністю населення до співробітництва, різницею в менталітеті, недостатнім володінням мовами. Крім того, необхідно наголосити на тому факті, що вітчизняне суспільство не має єдиного погляду щодо самої європейської інтеграції нашої держави.

4. Наявністю переваги політичних декларацій над практичними діями в рамках імплементації стратегії інтеграції України до ЄС. Пріоритети надаються саме таким проектам, що найбільшою мірою відповідають оновленій політиці забезпечення згуртованості, зокрема тим з них, котрі спрямовані на здійснення інтегрального розвитку територій, посилення транскордонного співробітництва.

5. Сплеском масової міграції до Європи, як легальної, так і нелегальної, що призводить до виникнення та повномасштабного розгортання так званої Європейської міграційної кризи, яка виявилася найбільшою в Європі з часів Другої світової війни.

6. Наявності складнощів у розвитку ТКС співробітництва обумовлені суттєвим наростанням внутрішніх протиріч між європейськими країнами, які стосуються майбутнього ЄС, та зовнішніх протиріч між ЄС та Росією. Найбільш яскравим проявом перших з них можемо вважати ініційований Великобританією процес її виходу із складу ЄС (т. зв. Брексіт). Зовнішні

протиріччя головним чином стосуються санкцій, які ЄС застосовує щодо Росії у зв'язку із анексією Криму.

7. Останній фактором, який обумовлює наявність нових характеристик розвитку ТКС, є конкретні заходи щодо підготовки Угоди про співпрацю України та ЄС та наступні події, викликані територіальними змінами кордонів нашої держави, суспільно-громадянськими заворушеннями й військовими діями на Сході України. ТКС України зі своїми сусідами характеризується такими трендами: згортанням співробітництва з Росією на північно-східному кордоні та активна конфронтація на кордоні з АР Крим; обережним продовженням з Білорусією, особливо в тих регіонах, де учасниками є представники Росії, посиленням на західних та південних кордонах (крім кордонів із Росією).

3.2. Перспективи розвитку транскордонного співробітництва як головна складова міжнародної співпраці

В умовах міжнародної спеціалізації, що все поглиблюється, Україна розвиває двосторонні міждержавні взаємовідносини із більшістю країн світу. Найбільш ефективно це відбувається у межах транскордонних об'єднань та ТКС. За визначенням, це «специфічна сфера міжнародної діяльності, яка спрямована на встановлення та поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших взаємовідносин між територіями» [63]. Для транскордонного співробітництва, на відміну від міжнародного співробітництва, характерні наявність межі та необхідність її облаштування, а також загальне використання природних ресурсів та, відповідно, загальне вирішення деяких проблем.

Транскордонне співробітництво, будучи фактором інтеграційного процесу та передумовою інноваційного розвитку, спрямоване на досягнення

максимального зближення соціально-економічного розвитку регіонів, тобто на повну ліквідацію будь-яких обмежень щодо руху товарів, робіт, послуг, робочої сили, капіталу, технологій через кордон [64, с. 116].

Транскордонне співробітництво здійснюється у форматі транскордонних регіонів. Транскордонний регіон можна визначити як «певну територію у межах прикордонних адміністративно-територіальних одиниць сусідніх держав» [65]. Наявність кордону є фактором, що ідентифікує транскордонний регіон серед сукупності територіальних утворень. Функціональні транскордонні регіони створюються на основі прикордонних територій, мають спільні природні ресурси, історію, соціальну та культурну подібність, які є потенційними регіонами для кооперації та міжрегіональних зв'язків, які мають спільні інтереси.

У Законі України «Про транскордонне співробітництво» транскордонне співробітництво визначається як «спільні дії, спрямовані на встановлення та поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших взаємовідносин між територіальними утвореннями, їх представницькими органами, органами місцевої виконавчої влади України та територіальними утвореннями та відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їхнім національним законодавством» [70]. Це визначення збігається з поясненням транскордонного співробітництва Європейської рамкової конвенції про прикордонне співробітництво територіальних спільнот та влади [73].

Таким чином, транскордонною співпрацею може бути названа «співпраця в рамках суміжних територій сусідніх держав, тобто визначальним є наявність кордону між територіями, що співпрацюють» [19]. Україна має значну кількість таких прикордонних територій: сухопутні кордони з 7 країнами, 4 з яких є членами ЄС. Їхня загальна протяжність згори 5,6 тис. км, у тому числі з Росією – 1955 км, Молдовою – 1202 км, Білоруссю – 1084 км, Румунією – 608 км, Польщею – 542 км, Угорщиною – 135 км, Словаччиною – 98 км [19].

Розвиток транскордонного співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на граничних територіях та підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій та активних торгово-економічних відносин. Це є основою у розвитку співробітництва не лише в рамках територіальних утворень, а й на рівні всієї національної економіки. Так, у сукупному зовнішньому товарообігу Україна торгівля з країнами-сусідами становить близько 35%: у сукупному експорті нашої країни їхня частка становить 36 %, а сукупному імпорту – 34% [28, с. 65]. Причому торговельні взаємовідносини України в більшою мірою залежать від взаємозв'язків із країнами СНД: їх частка серед країн-сусідів становить близько 77 % (відповідно на країни ЄС припадає 23%). Найбільшу частку експорту та імпорту у загальному обсязі товарообігу мала Росія – близько 22 % (70% з них – енергоносії: нафта та газ). Значно менші обсяги мають інші країни: Польща – близько 4 %, Білорусь – 3 %, Угорщина – 1,5 %, Румунія, Словаччина та Молдова – 1 %. За період останніх років торгівля із сусідніми країнами зростає майже вчетверо [30, с. 56]. Характерним є сировинна спеціалізація України. Більшість експорту України займають метали, мінеральні продукти. Сальдо зовнішньої торгівлі негативне з Росією, Польщею та Білорусією – саме вони мають найбільший зовнішньоторговельний оборот із Україною.

Важливе значення, особливо останнім часом, у взаєминах між країнами відіграє рух як товарів, а й капіталу, особливо у вигляді інвестицій. В Україну найбільше іноземних інвестицій надходить із Кіпру та Німеччини (7,7 і 6,4 млрд дол. відповідно) [32, с. 78]. У взаємовідносинах у рамках транскордонного співробітництва, яке є визначальним для країн-сусідів, в Україну найбільша частина інвестицій надходить з Польщі – 1,9 % та з Угорщини – 1,7 % [73].

Розглянувши динаміку надходження прямих інвестицій за останні роки, можна побачити постійне зростання обсягів інвестування. Найбільші

темпи зростання надходження інвестицій від країн-сусідів. Останні 5 років обсяги прямих інвестицій зрідти збільшилися вчетверо.

Прямі інвестиції сусідніх країн в економіку України спрямовуються до паливної промисловість, транспорт, фінанси, кредит та страхування, будівництво. Обсяги прямих інвестицій з України значно менші, ніж до України. При цьому близько 94% всіх інвестицій йде до Кіпру. На другому місці знаходилася Росія, туди було направлено близько 100 млн дол., що становить 1,6% від сукупного обсягу інвестицій з України [35, с. 91]. При цьому обсяги інвестування значно скоротилися порівняно з попередніми роками. Темп скорочення становив 34% [73].

Залежно від пріоритетів законодавства, ТКС може відбуватися у межах постійних та програмних структур. Найбільш поширеною формою транскордонного співробітництва є єврорегіон.

Єврорегіони – це «одна з організаційних форм транскордонних взаємовідносин на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво, де в межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти; вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології» [43].

Формування єврорегіонів передбачає також можливість створення організаційної структури та системи фінансування у формі міжнародних міжрегіональних асоціацій, об'єднань, консорціумів тощо згідно з чинним законодавством України. В Україні наразі функціонують 6 єврорегіонів, у яких беруть участь 8 областей (табл. 3.1). Хоча переважна більшість областей України мають прикордонне розташування, але лише близько 30% території нашої держави залучено до транскордонної діяльності.

Незважаючи на значні перспективи для України у розвитку транскордонного співробітництва з країнами та сусідами, діяльність

єврорегіонів, у яких бере участь країна, не задовольняє повною мірою їхні потреби і не використовує всіх можливостей.

аблиця 3.1

Склад та час створення єврорегіонів за участю України

Назва	Рік	Країни, які приймають участь
Карпатський єврорегіон	1993	Угорщина, Україна, Польща, Словачія, Румунія
Єврорегіон Буг	1995	Україна, Польща, Білорусь
Єврорегіон Нижній Дунай	1998	Румунія, Молдова, Україна
Єврорегіон Верхній Прут	2000	Румунія, Молдова, Україна
Єврорегіон Слобожанщина	2003	Україна, росія
Єврорегіон Дніпро	2003	Україна, росія, Білорусь

Перспективи розвитку єврорегіонів в Україні полягають у поглибленні вже існуючих транскордонних взаємозв'язків та створення нових по всьому кордоні країни. Оскільки найбільшу протяжність спільних кордонів Україна має з росією, двох існуючих єврорегіонів явно недостатньо для розвитку транскордонного співробітництва між цими країнами, особливо з огляду на велику схожість у економічному розвитку та наявність багатьох спільних проблем. З росією підписано Угоду про співробітництво прикордонних областей України та росії, яке спрямоване на інтенсифікацію торгових зв'язків не лише Харківської та Чернігівської, а й Донецької, Луганської та Сумської областей. Це надалі може призвести до утворення нових єврорегіонів на кордонах України: єврорегіону «Донбас» між Луганською та Ростовською областями, єврорегіону «Ярославна» між Сумською та Курською областями, єврорегіону «Азов-Меотида» між Донецької та Ростовської областями [54].

Також обговорюється питання щодо розробки проекту єврорегіону «Сян» за участю Львівської області України та Підкарпатського воєводства Польщі. Ще одним новим єврорегіоном має стати єврорегіон «Чорне море» за участю адміністративних одиниць дев'яти країн, що входять до ЧЕС: Болгарії, Вірменії, Греції, Грузії, Молдови, росії, Румунії, Туреччини та України (Азербайджан та Албанія не увійшли). Самою чисельною з точки

зору кількості областей учасниць є Україна (сім областей), Туреччини у співпраці братимуть участь шість міст. Грузія та Румунія представлені лише однією адміністративною одиницею кожна. Ще у 2008 р. відбулася зустріч представників Чорноморських країн та Ради Європи, присвячена розгляду проекту Статуту єврорегіону «Чорне море» [74].

Прикордонні регіони мають найбільший товарообіг із країнами, що межують із ними. Так, найбільшим торговим партнером західних регіонів є Польща, східних – росія. Найбільша частка зовнішньоторговельного обороту Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей належить Польщі (23%, 14% та 9% відповідно). Закарпатська область має третину торгових взаємовідносин із Угорщиною (32 %). Скромніша ситуація в Одеській (Румунія, Молдавія) та Волинській (Польща, Білорусь) областях [59, с. 56].

Одним із найбільш важливих та перспективних аспектів транскордонних взаємовідносин між країнами. є міжнародний науково-технічний обмін. Він дає можливість збільшити інноваційний потенціал країн та покращити економічний стан держав. Взагалі перше місце за рівнем інноваційності економіки належить США, які мають 6,07 балів, наступні місця з невеликим відривом займають Японія (5,98), Німеччина (5,86) та Швейцарія (5,73). Серед країн сусідів України найбільш інноваційний розвиток мають Словаччина та Угорщина. Вони займають у рейтингу 35 та 36 місця [63].

На жаль, за всіма показниками, що формують рейтинг конкурентоспроможності, ситуація в Україні погіршилася: так, інноваційність економіки знизилася з 73 до 54 пунктів, технологічна готовність – з 90 до 87, ефективність ринків – з 80 до 73, вища освіта – з 48 до 41, інфраструктура – з 69 до 58, установи – зі 104 до 92 пунктів тощо, тобто спостерігається зниження конкурентоспроможності економіки України [35, с. 78-79].

Однак, варто наголосити, що інновації є основою сталого соціально-економічного зростання. Так, у розвинених країнах від 60 до 85 % приросту

ВВП визначається інноваціями та технологічним прогресом, у той час як Україні протягом останніх 15 років зростання ВВП на 60% визначається цінами на продукцію металургії та експорт сировини. Питома вага України (1,45 млрд дол.) на світовому ринку наукомісткої продукції (2 трлн дол. на рік) становить 0,07%, тоді як для США цей показник досягає 37%, Японії – 30%, Німеччини – 17%. У провідних країнах обсяги фінансування наукових досліджень у середньому становлять 100 тис. дол. на рік на одного штатного наукового працівника університету, тоді як в Україні цей показник становить близько 34 тис. грн, і включає переважно зарплату та мінімальні інші витрати [51].

Високотехнологічна продукція у загальному обсязі експорту України становить у середньому 1,69 %, тоді як у Китаї – 22,5 %, Південній Кореї – 38,4 %, Угорщини – 25,2 % [42]. В Україні поки що немає ефективного механізму інвестування масштабних технологічних змін. Наша країна володіє унікальними технологіями, але загальний стан виробництва не дає можливості виготовляти продукцію, яка б відповідала загальноєвропейським стандартам. Так, питома вага фінансування наукових досліджень не перевищує 10 % загальних витрат на науку за законодавчо встановлених 30 % (згідно із Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», ст. 6). Фактичне фінансування науково-технічної діяльності згідно з Державним бюджетом Україна протягом останніх п'яти років не перевищує 0,4% ВВП за певної норми 1,7% ВВП. Щорічне фінансування освіти фактично становить 4-5 % ВВП за певної Законом України «Про освіту» норму 10% [74].

Таким чином, інноваційна складова як розвитку національної економіки, так й ТКС є предметом для подальшого покращення та в галузі правового регулювання та у сфері диференціації джерел фінансування. Враховуючи важливість цієї сфери, співпраця з країнами-сусідами в цьому напрямі має стати пріоритетним у взаєминах (тим більше, що дані країни

займають вищі місця за рівнем інноваційного розвитку). Узагальнюючи, можна виділити основні конкурентні переваги ТКС:

- об'єднання ресурсних потенціалів, насамперед трудових, рекреаційних ресурсів та соціальної інфраструктури;
- значне зростання експортно-імпортних операцій регіонів з регіонами сусідніх країн;
- створення спільних підприємств, які дають можливість активізувати інвестиційну діяльність та використання більш передових технологій;
- зростання інноваційного потенціалу транскордонного регіону внаслідок збільшення кількості науково-технічних розробок;
- міжрегіональне та міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності;
- співпраця в галузі освіти та науки.

Також ТКС можна використовувати як додаткову можливість євроінтеграції України. Практично ТКС здатне створити розгалужену систему стійких взаємозв'язків регіонів України з регіонами Євросоюзу, що у свою чергу розширить можливості включення України до загальноєвропейських інтеграційних процесів. Крім того, Європейську політику добросусідства було доповнено програмами транскордонного співробітництва. Однією з головних цілей є інтенсифікація транскордонного співробітництва між прикордонними регіонами ЄС та сусідніми регіонами. Тобто подальша європейська інтеграція нашої держави можлива через транскордонне співробітництво з країнами-сусідами, у тому числі розвитком торгових взаємозв'язків, розкладом інфраструктури, облаштуванням транспортних коридорів.

ВИСНОВКИ

Транскордонне співробітництво є одним із пріоритетних напрямів розвитку європейської інтеграції, оскільки сприяє прискоренню міждержавної інтеграції і особливо важливим є розвиток транскордонних регіонів, які нині вже функціонують на внутрішніх та зовнішніх кордонах ЄС. Розвиток транскордонного співробітництва є однією з характерних рис інтеграційних процесів в Європі та Україні. Формування спільного транскордонного простору сприяє вирівнюванню якості життя по різні боки кордону, соціальній, демографічній конвергенції, встановленню доступних цін на товари та послуги, впровадженню нових соціальних та технологічних стандартів.

1. У дослідженнях провідних науковців висвітлено досить багато тлумачень терміну «транскордонне співробітництво». В рамках даного дослідження вважаємо доцільним використовувати таке визначення транскордонного співробітництва як спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших взаємовідносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади країн ЄС у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Визначено, що наявність кордону – це основний чинник, що визначає транскордонний регіон серед інших територіальних утворень. Встановлено такі форми ТКС: прямі контакти між територіальними громадами, містами, селищами; співпраця на неформальній основі; Угода про ТКС зі створенням органу транскордонного співробітництва; єврорегіон, спеціальні економічні зони і території пріоритетного розвитку; транскордонні кластери; транскордонні індустріальні парки; міжнародні семінари, конференції, круглі столи, виставки тощо. На основі дослідження існуючих наукових підходів

визначено, що транскордонне співробітництво – це дії, спрямовані на досягнення можливих спільних вигод у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами та учасниками транскордонної співпраці через формування відповідних програм та проєктів й інструментів їх реалізації.

2. Країни ЄС розглядають транскордонне співробітництво як процес, який сприяє просуванню таких цінностей, як мир, свобода, безпека та дотримання прав людини, і має політичні, економічні та соціокультурні результати. Розглянуто п'ять етапів становлення і розвитку ТКС в Європі. Фінансова підтримка транскордонного співробітництва у країнах ЄС здійснюється через Європейський Фонд регіонального розвитку, спеціальні європейські програми та проєкти, зокрема: через Європейську політику сусідства, Європейський інструмент політики сусідства, програму «Східне партнерство», програми та проєкти INTERREG, PHARECBC, TACISCBC, PHARE, CREDO, MEDA, CARDS, LACE. Встановлено, що основними типами організацій ТКС у Європейському Союзі є: єврорегіони, європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС), об'єднання єврорегіонального співробітництва (ОЄС), Робочі громади, транскордонне співробітництво за принципом *ad hoc*. Сьогодні в Європі функціонує понад 70 єврорегіонів за участю 30 держав. Організаційний досвід європейських країн демонструє, що кожна форма ТКС має створюватися з урахуванням специфіки прикордонних регіонів, дотримуватися рівного представництва партнерів по обидва боки кордону, бути зорієнтованою на практичне вирішення проблем розвитку регіону. Саме розвиток транскордонного співробітництва відкриє для України можливості щодо активізації своїх євроінтеграційних прагнень.

3. З європейського досвіду транскордонної співпраці Україна може виділити для себе наступні чинники успішного розвитку: багаторівневість управління; гнучка нормативно-правова база, яка постійно вдосконалюється; різноманіття інституцій, типів організацій та форм транскордонного

співробітництва; активне залучення до транскордонної співпраці громадськості та приватного сектору. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України та реформування системи публічного управління, нагальною потребою на сьогодні є гармонізація нормативно-правової бази ТКС з нормами європейського законодавства, правове визначення рівня самостійності та відповідальності регіональної та місцевої влади за розвиток транскордонної співпраці, розробка нових нормативно-правових актів в контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Саме недосконалість українського законодавства, обмеженість повноважень регіональних органів влади та місцевого самоврядування є основними критеріями, що стримують розвиток ТКС та використання інструментів фінансової підтримки ЄС.

4. Проаналізувавши результативність проєктів транскордонної співпраці, визначено їхню недостатню ефективність для України. Чинниками ефективної реалізації програм транскордонної співпраці є налагоджені взаємозв'язки між прикордонними регіонами та відповідність пріоритетів цих програм місцевим стратегіями регіонального розвитку. Таким чином розв'язавши ряд проблемних питань, що стримують розвиток ТКС в Україні, можна істотно розширити транскордонні можливості прикордонних регіонів України за рахунок допомоги, яка надається Європейським Союзом через його програми та ініціативи.

Отже, пріоритетними завданнями розвитку ТКС в Україні визначено:

– розробка програмного документу щодо розвитку ТКС регіону як складової регіональної стратегії із визначенням пріоритетних напрямків, залученням експертів та громадськості до обговорення та затвердження органами влади;

– підвищення рівня кваліфікації працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері ТКС шляхом підготовки або перепідготовки на базі центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації або вищих навчальних закладів;

– активізація участі громади у розв'язанні ключових проблем на регіону шляхом розробки програми місцевих ініціатив, виявлення пріоритетів громад через організацію опитування, створення фокус-груп чи проведення «круглих столів»;

– розробка механізму інформаційного забезпечення розвитку транскордонного співробітництва шляхом створення консультативного центру з надання послуг щодо підтримки та реалізації транскордонних проєктів, запуску єдиного інформаційного порталу з реєстром транскордонних проєктів;

– формування іміджу України як транскордонного регіону через розповсюдження інформації щодо інвестиційних та економічних потреб та можливостей, організацію семінарів, конференцій, «круглих столів» для потенційних учасників різноманітних програм, виготовлення презентаційних матеріалів про державу та регіони.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що виважена політика уряду щодо нормативно-правового забезпечення ТКС, використання кращих європейських практик, створення відповідних інституцій, розширення нових форм ТКС, підготовка кваліфікованих фахівців, організація різноманітних заходів з метою залучення потенційних учасників транскордонних проєктів та, головне, інтенсивне користування інструментами фінансової підтримки ЄС через реалізацію спільних програм та проєктів – все це відкриє для України можливості щодо активізації своїх євроінтеграційних прагнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антошкіна Л. І. Правові аспекти транскордонного співробітництва між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Л. Антошкіна. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2011_1/tom1/040.pdf
2. Артьомов І. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: [монографія] / І. Артьомов. – Ужгород : Ліра, 2019. – 682 с.
3. Беленький П. Ю. Конкурентність на транскордонних ринках/ П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула, Є. Е. Матвєєв. – Львів: Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 2015. – 482 с.
4. Біль М. Транскордонна мобільність як детермінанта розвитку регіону / М. Біла // Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва». – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – С. 45-47.
5. Борщевський В. Нарощування соціально-економічного потенціалу транскордонного регіону в умовах ринкової конвергенції / В. Борщевський, К. Куцаб-Бонк Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва». – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – С. 10-15.
6. Гарагонич В. Джерельно-інформаційна база дослідження проблем транскордонного співробітництва та участі в ньому України / В. Гарагонич // Історичний архів. Наукові студії: зб. наук. праць. – Миколаїв : Вид-во МДУ ім. Петра Могили, 2009. – Вип. 3. – С. 86-92.
7. Гоблик В. Спільні транскордонні регіони України та ЄС: зовнішньоекономічний аспект: монографія / В. Гоблик. – Львів, 2012. – 305 с.

8. Демедюк О. Європейські угруповання територіального співробітництва / О. Демедюк // Конвергенція регіонів у транскордонному просторі ; заг. ред. Н. А. Мікула, Є. Е. Матвеев, В. В. Толкованов; відп. ред. д.е.н., проф. Н.А.Мікула. – Львів : Інститут регіональних досліджень Національної академії наук України, Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, 2012. – С. 335-349.

9. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01 грудня 2010 р. №1088 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www:kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)

10. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 554 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua

11. Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020; Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2015 №821 // Урядовий кур'єр. – 2015. – 22 жовтня. – С. 4.

12. Діденко Н.Г. Організаційно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування у розвитку транскордонного співробітництва / Н. Діденко // Моделі і механізми регулювання євро регіонального співробітництва України: монографія/ За заг. ред. І.В.Артюмова, О.М.Ващук, О.М.Руденко. – Ужгород : МПП«Гражда», 2013. – 612 с.

13. Добрева Н.Ф. Удосконалення системи державного управління транскордонним співробітництвом в Україні: дис. канд. наук. з держ. упр.: спец. 25.00.02 / Н. Ф. Добрева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2013. – 320 с.

14. Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Страсбург, 9 листопада 1995 року). Додатковий протокол

ратифіковано із заявою Законом №1879-IV від 24 черв. 2004 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 534. – Режим доступу : www.rada.gov.ua

15. Долотіна К. Єврорегіони на території України: стан та проблеми розвитку/ К. Долотіна // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 4(2). – С. 194-198.

16. Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади 1980 р. – К. : МЗС України, 1992. – 13 с.

17. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF

18. Єврорегіони за участю України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/CBC/ua/reference/reference>

19. Законодавчі норми про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

20. Законодавчі норми про транскордонне співробітництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

21. Засадко В. Використання механізмів між муніципального співробітництва в процесі зміцнення економічної безпеки прикордонних міст [Електронний ресурс] / В.В. Засадко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 4(108). – Режим доступу : [www.ird.gov.ua/sep/.../sep20144\(108\)_108_ZasadkoVV.pdf](http://www.ird.gov.ua/sep/.../sep20144(108)_108_ZasadkoVV.pdf)

22. Засадко В.В. Механізми фінансування проектів українсько-польського транскордонного співробітництва / В.В. Засадко // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2013. – С. 139-143.

23. Згурська В. Л. Регіональний вимір співробітництва між Україною та ЄС / В. Згурська // Регіональна політика: історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація [зб. наук. пр.]. – Київ-Тернопіль, 2015. – Вип. II. – С. 26-38.

24. Ільченко Н.М. Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку єврорегіонів [Електронний ресурс] / Н. Ільченко // Державне будівництво. – 2012. – № 2. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/21.pdf>

25. Іляш О. Ключові соціально-економічні напрями транскордонного співробітництва прикордонних міст України / О. Іляш, В. Засадко // Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва». – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – С. 15-18.

26. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь/ за ред. акад. НАН України В.М.Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О.Осташко; НАН України, ДУ «Ін-текон. та прогноз. НАН України». – К., 2016. – 482 с.

27. Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва України: теоретичні аспекти: кол. моногр. / А. М. Митко, Б. М. Юськів, Н. П. Карпчук ін.] ; наук. ред. Є. Б. Тихомирова, за заг. ред. А.М. Митко. – Луцьк: Вежа-Друк, 2013. – 682 с.

28. Калат Я. Інформаційне забезпечення як важливий аспект активізації транскордонного співробітництва / Я. Калат // Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва». – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – С. 64-65.

29. Кіш Є. Проблеми транскордонного співробітництва України і Євросоюзу [Електронний ресурс] / Є. Кіш. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=63&c=1412>

30. Конвергенція регіонів у транскордонному просторі / Н. А. Мікула, Є. Е. Матвеев, В. В. Толкованов [та ін.] ; відп. ред. д.е.н., проф. Н. А. Мікула. – Львів, 2012. – 482 с.

31. Кравців В.С. Концептуальні засади формування механізмурегулювання екологічної безпеки у транскордонному регіоні / В. Кравців, П. Жук // Регіональна економіка. – 2015. – №4. – С. 66-72.

32. Куцаб-Бонк К. Соціально-економічна конвергенція у транскордонному просторі між Україною та ЄС: тенденції, виклики, завдання / Катажина Куцаб-Бонк; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». – Львів, 2016. – 282 с.

33. Куцаб-Бонк К.К. Інноваційні важелі стимулювання транскордонної конвергенції між Україною та ЄС / К. Куцаб-Бонк // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. – 2016. – № 7-8. – 2016. – С. 19-22.

34. Лутчак В. Ф. Організаційно-правові механізми економічного транскордонного співробітництва : автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми держ. упр.» / В. Ф. Лутчак; регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів, 2015. – 28 с.

35. Маркович В. В. Соціально-економічна ефективність транскордонного співробітництва України в умовах європейської інтеграції. дис. к.е.н. : 08.00.02 / В. Маркович. – Національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2017. – 328 с.

36. Матеріали Другої Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 14-15 грудня 2016 р.) / Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри та ін. – «Економічна думка» – 2016. – В 2-х ч. – Ч. 1. – С. 202-205.

37. Мерчук І. Особливості транскордонного співробітництва в реалізації державної регіональної політики в Європі та Україні на прикладі євро регіону «Буг» [Електронний ресурс] / І. Мерчук. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2012>

38. Методологія системного дослідження транскордонних процесів та її соціальна імплементація: монографія / заг. ред. С. Устич. – Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2014. – 350 с.

39. Мікула Н. А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія / Н. А. Мікула. – Львів : ІРД НАН України, 2014. – 424 с.

40. Моделі і механізми регулювання єврорегіонального співробітництва України: Монографія / За заг. ред. І.В.Артюмова, О.М.Ващук, О.М.Руденко. – Ужгород : МПП«Гражда», 2013. – 828 с.

41. Мушак Н. Концептуальні засади європейської інтеграції у сфері транскордонного співробітництва [Електронний ресурс] / Н. Мушак // Віче. – № 10. – 2015. – Режим доступу : www.viche.info

42. Парубчак І. О. Забезпечення ефективності державного управління у Карпатському єврорегіоні в контексті європейської інтеграції України [Електронний ресурс] / І. Парубчак // Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування: електр. наук. фах. вид. Херсонського національного технічного університету. – 2016. – № 2. – Режим доступу : <http://www.irbis-nbu.gov.ua>

43. Політика транскордонного співробітництва Львівської області. Аналітичний звіт. Львів: «Європейський діалог», 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dialog.lviv.ua.

44. Посідник І. Транскордонне співробітництво / І. Посідник, Н. Мікула, В. Толкованов. – Київ, Видавництво «Крамар», 2021. – 644 с.

45. Про деякі питання реалізації у 2015-2017 роках державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2015 № 821 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

46. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1819 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

47. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11.06.1998 № 615/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

48. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з

атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-p

49. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

50. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних процесів України». Схвалено Постановою Верховної Ради України від 21 вересня 2016 року № 1537-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 43. – Ст. 740.

51. Рекомендація Ради Європи № 117/2002 «Про сприяння транскордонному співробітництву – важливому чиннику демократичної стабільності в Європі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.enpi.org.ua

52. Розвиток транскордонного співробітництва з новими державами-членами ЄС: метод. рек. / авт. кол.: В. М. Кривцова(кер.), О.М. Овчар, О.А. Остапенко та ін. – К. : НАДУ, 2019. – 328 с.

53. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України»; наук. редактор В. Кравців. – Львів, 2016. – С. 125.

54. Розширена Європа – Сусідні країни. Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами. Повідомлення Європейської Комісії для Ради та Європейського Парламенту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.delukr.ces.eu.int/ua/eu_and_country/bilateral_relations

55. Стрижакова А.Ю. Євро регіони в системі транскордонного співробітництва/ А. Стрижакова // Координати управління: збірник наукових праць / за ред. професора Д. Дзвінчука. – Вип. 1. – Івано-Франківськ : «МістоНВ», 2012. – С. 225-229.

56. Стрижакова А.Ю. Проблеми нормативно-правового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в Україні / А. Стрижакова //

«Регіональний розвиток – основа розбудови української держави // Міжнародна науково-практична конференція (секція1 «Розвиток державного управління та місцевого самоврядування: стратегія, технології, інновації» / м.Донецьк, 9-10 квітня2013 р. / Донецький державний університет управління, Донецьк: ДонДУУ, 2013 – С. 285-291.

57. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2017. – С. 120.

58. Транскордонна безпека: політико-правовий, соціально-економічний та гуманітарний виміри. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції // Упор. Р. Вовк, О. Кучик. (14 квітня 2016 року, м. Львів). – Львів, Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім.І.Франка, 2016. – 89 с.

59. Транскордонне співробітництво: правові основи та успішні практики : посібник / Євчак Ю.Б., Зарді А., Лазур Я.В., Очкаї Д., Санченко А.Є., Сошников А.О., Устименко В.А., Фетько Ю.І. / за заг. ред. В.А. Устименка; ред.-упоряд. Гук А.К., Санченко А.Є. – Київ, 2020. – 152 с.

60. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції: монографія / заг. ред. Н. Мікула, В. Засадко. – К. : НІСД, 2014. – 524 с.

61. Транскордонне співробітництво як інструмент місцевого та регіонального розвитку : аналіт. доп. / [Химинець В. В., Головка А. А., Мірус О. І.]. – Київ : НІСД, 2021. – 47 с.

62. Україна в системі європейської інтеграції: монографія; навчальний посібник / М. Палінчак, В. Приходько, В. Химинець та ін. – Ужгород : ТОВ «РІККУ», 2016. – 344 с.

63. Україна – Євросоюз у деталях. Транскордонне співробітництво: панорама взаємодії [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/3rd.pdf

64. Устич С. Системна теорія транскордонних процесів та її соціальна імплементація / С. Устич // Український соціум. – 2013. – № 2 (45). – С. 116.

65. Фінансова співпраця ЄС і України / Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/tech

66. Цибульська Ю. Сучасні виклики розвитку транскордонних ринківпраці в контексті Угоди про Асоціацію / Юлія Цибульська: Інститут транскордонного співробітництва та європейської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icci.com.ua/post/publ1>

67. Цісінська О. Підвищення ефективності транскордонної співпрацічерез діяльність громадських організацій / О. Цісінська // Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва». – Львів : Львівський національний університет імені ІванаФранка, 2016. – С. 116-119.

68. Цюпа І. Нормативно-правова база транскордонного співробітництва України та Польщі / І. Цюпа // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18-20 травня 2017 р. /за заг. ред.: О.В. Прокопенко, М.Ю. Троян. – Суми : СумДУ, 2017. – Т. 1. – С. 63-64.

69. Черніков Д. Регіональна політика та Угода про асоціацію між Україною та ЄС / Д. Черніков, Р. Хорольський, О. Синьоокий. – Київ, 2015. – 31 с.

70. European Neighbourhood & Partnership Instrument. Strategy Paper. Ukraine. 2007-2013 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу : [http:// www.ec.europa.eu/](http://www.ec.europa.eu/)

71. Black Sea Basin: Joint Operational Programme, 2007-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://blacksea-cbc.net/our-projects-2007-2013>

72. Black Sea Basin: Joint Operational Programme, 2014-2020 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://blacksea-cbc.net/black-sea-basin-2014-2020>

73. Bufon M. Regional policies and cross-border cooperation: new challenges and new development models in Central Europe / M. Bufon, V. Markelj [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://rrgp.uoradea.ro/art/2010-1/02_OK_Bufon+Markelj.pdf

74. Cross-border conurbations: Empowering internal governance [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://urbact.eu/fileadmin/Projects/Eg>

75. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf.

ДОДАТКИ

Додаток А

Форми транскордонного співробітництва

Форма ТКС	Основні характеристики
<i>Прямі контакти між територіальними громадами, містами, селищами</i>	Найпростіша форма. Контакти носять неформальний характер та спрямовані на спільні дії у разі виникнення надзвичайних ситуацій. Особливість такої співпраці є відсутність взаємних фінансових зобов'язань.
<i>Співпраця на неформальній основі</i>	<p>Здійснюється на договірній основі за умов появи довгострокових відносин між територіальними громадами або органами влади та у випадку виникнення взаємних зобов'язань щодо надання послуг, продукції, інформації, а також з появою фінансових зобов'язань.</p> <p>Можна виділити такі форми співпраці:</p> <ul style="list-style-type: none"> – безпосередньо за укладеними транскордонними угодами; – шляхом формування органу транскордонного співробітництва. <p>Перша форма передбачає періодичні зустрічі сторін, формування спільних комітетів та робочих груп для координації та об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем. При II формі фінансування діяльності учасників спільних комітетів та робочих груп здійснюється кожною стороною окремо, або шляхом об'єднання коштів на окремому спільному рахунку</p>

<p><i>Угода про ТКС зі створенням органу транскордонного співробітництва</i></p>	<p>Орган ТКС виконує завдання, покладені на нього територіальними громадами або органами влади відповідно до цілей його діяльності та у спосіб, передбачений національним законодавством. Діяльність органу ТКС регулюється його статутом та законодавством держави, на території якої розташована його штаб-квартира.</p> <p>Орган ТКС не має права вживати заходи, що зашкоджують правам і свободам окремих осіб. Він фінансується з місцевих та регіональних бюджетів. Орган ТКС задовольняє запити про надання інформації, зроблені органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади адміністративно-територіальних одиниць, які задіяні у транскордонному співробітництві. Будь-які спори, котрі виникають у зв'язку з діяльністю органу ТКС, надаються на розгляд судам, яким вони підпорядковані за національним або міжнародним правом</p>
<p><i>Єврорегіон</i></p>	<p>Створюється між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, та спрямована на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону</p>

Продовження Додатку А

<i>Спеціальні економічні зони і території пріоритетного розвитку</i>	Каталізатори соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів з пільговим режимом інвестиційної діяльності
<i>Транскордонні кластери</i>	Групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, які географічно зосереджені в одному чи сусідніх регіонах (навіть якщо кластер охоплює кілька країн). Спеціалізуються в конкретній сфері діяльності, пов'язані спільними технологіями та навичками.
<i>Транскордонні індустриальні парки</i>	Території, що виділені для промислового розвитку з метою забезпечення підприємств розвинутою інфраструктурою та контролю над виробництвом
<i>Міжнародні семінари, конференції, круглі столи, виставки</i>	Проведення різноманітних міжнародних заходів з питань ТКС сприяє обговоренню актуальних проблем, поглибленню зв'язків між партнерами, обміну тощо.

**Проектні заявки, подані на I Конкурс
Програми «Басейн Чорного моря» 2014-2020 рр.**

№	Назва проєкту/ Партнери	Бюджет тис.євро	Коротка характеристика проєкту
Миколаївська міська рада			
1.	Морське узбережжя (Болгарія, Румунія, Греція, Грузія, Україна)	1533,600	Розширення можливостей транс-кордонного бізнесу в сфері туризму і культури в басейні Чорного моря
Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області			
2.	Розвиток туризму на захищених територіях (Греція, Туреччина, Україна, Грузія, Вірменія, Туреччина)	152, 368 на проєкт в Україні	Створення на базі РТПП профільного туристичного центру, участь профільних українських компаній в міжнародних заходах; проведення тренінгів, консультацій
3.	Підтримка транскордонних комунікацій виробників меду (Румунія, Україна, Молдова, Болгарія, Туреччина)	121,6 на проєкт в Україні	Стимулювання розвитку і модернізації бджолярства, а також сприяння збільшенню торгових можливостей в регіоні Чорноморського басейну в аспекті постачання продукції бджільництва

Продовження додатку Б

Українська Асоціація Центрів Підтримки Бізнесу - УАЦПБ			
4.	AQUAVATOR – віртуальний інкубатор для зміцнення МСП в сфері аквакультури басейну Чорного моря (Україна (УАЦПБ), Вірменія, Болгарія, Греція, Туреччина, Румунія)	670,0	Створення системи підтримки МСБ пов'язаного з вирощуванням морських культур та живих організмів для країн басейну Чорного моря; збір та систематизація наукових даних, перспективних розробок, практичного досвіду країн-партнерів, надання доступу через web-портал та off-line заходи
5.	TOURBIZ CONSTRUCTOR – туристичний бізнес- конструктор для регіонів та територіальних громад басейну Чорного моря (Болгарія, Грузія, Болгарія, Україна)	920,0	Створення маркетингового інструменту для розробки та просування туристичних продуктів в країнах-учасницях, просування локальних об'єктів історичної та культурної спадщини, послуг місцевого бізнесу в сфері туризму та рекреації через міжнародну web-платформу, мобільний додаток та запуск мережі туристичних інформаційних центрів
6.	REABLACKSEA – (Туреччина, Румунія, Греція, Україна, Болгарія)	1150,0	Розвиток міждисциплінарного дизайну, інновацій та підприємництва в Чорноморському регіоні: творча та культурна промисловість

Продовження додатку Б

7.	AgriBusinessHub – (Вірменія, Греція, Україна, Молдова, Румунія)	560 ,0	Вдосконалення партнерських відносин та організація тренінгів кращих бізнес практик для агропромислових компаній в Чорноморському регіоні
Агенція розвитку Коблівської об'єднаної територіальної громади			
8.	EUXEINOS (Греція, Болгарія, Румунія, Україна, Грузія, Вірменія)	1198,754	Просування нових форм підприємництва в Чорноморському регіоні за допомогою моделі розвитку туризму, орієнтованої на жителів і їх спадщину
9.	CulCuNET (Румунія, Греція, Молдова, Болгарія, Туреччина, Україна)	1004,963	Чорноморська мережа кулінарної культури для створення єдиного туристичного бренду і підвищення ділової активності через використання креативних інструментів
10	WinThermal (зимовий і термальний туризм) (Туреччина, Україна, Румунія)	1489,724	Створення мережі та просування спільних туристичних продуктів на основі тренінгів та обміну досвідом для вдосконалення стандартів у сфері туристичних послуг та пов'язаних з ними заходів
11	Мережа TRUeNET (Туреччина, Україна, Молдова, Болгарія, Грузія)	801,410	Сприяння сільському туризму через посилену співпрацю невеликих населених пунктів уздовж узбережжя Чорного моря

Продовження додатку Б

Агенція розвитку Миколаєва			
12	Європейська система показників туризму в басейні Чорного моря (Греція, Україна)	98,0	Створення мережі ETIS (європейської системи показників туризму) в Чорноморському регіоні для покращення інноваційного потенціалу регіону в галузі туризму
13	Скорочення забруднення в Чорноморському басейні шляхом вдосконалення управління відходами (Молдова, Україна)	977,548	Придбання матеріально-технічної бази для сортування та пресування твердих побутових відходів, освітньо-роз'яснювальна діяльність в сфері сортування та переробки твердих побутових відходів
Чорноморський національний університет імені Петра Могили			
14	Створення системи радіаційного та гідрохімічного моніторингу річкових стоків у Чорне море (Вірменія, Україна, Молдова, Румунія)	800,0	Розробка комплексу контрзаходів, спрямованих на зменшення негативного впливу радіаційних та гідрохімічних факторів на навколишнє середовище, створення ефективного моніторингу та забезпечення доступності інформаційних баз даних у країнах Чорноморського басейну

Продовження додатку Б

15	Кольори Чорного моря (Болгарія, Греція, Румунія, Україна)	800,0	Збільшення усвідомлення громадян та молоді проблем забруднення навколишнього середовища та залучення населення до запобігання та зменшення забрудненості моря та прибережних територій
Благодійний фонд «Ласка»			
16	Поєднання інновацій з традицією в сільському господарстві – проєкт ЛІТТА(Вірменія, Україна, Болгарія, Греція, Румунія, Туреччина)	695,980	Заохочення та стимулювання підприємницької діяльності у виробництві сільськогосподарської продукції країн Чорноморського басейну, поєднуючи інновації з традиціями.
17	MENTOUR: Менторинг (наставництво) в туризмі (Вірменія, Україна, Болгарія, Греція, Румунія, Молдова)	Не відома	Поліпшення навичок підприємців та роботодавців, впровадження та прийняття концепції якості в секторі туризму. Кожен партнер аналізує потреби у навчанні та наставництві у секторі туризму відповідно до методології, яка буде розроблена лідируючим партнером та впроваджено навчальний пакет для наставників

**Проектні заявки, подані на II Конкурс
Програми «Басейн Чорного моря» 2014-2020 рр.**

№	Назва проекту/ Партнери	Бюджет (тис.євро)	Коротка характеристика проекту
КУ «Агенція розвитку Миколаєва»			
1.	Зменшення забруднення в Чорноморському басейні шляхом вдосконалення управління відходами (RedLitBSB) (Україна, Румунія; Молдова)	700,0бюдж ет КУ – 230,0	Проведення освітньої програми щодо належного поводження з відходами для службовців, молодих і активних громадян регіону, що сприятиме впровадженню системи роздільного збору відходів на муніципальному рівні з метою збереження екології на теренах басейну Чорного моря <i>(Подавався на I Конкурс)</i>
КУ «Агенція розвитку Миколаєва», ЧНУ імені Петра Могили, КУ «Агенція місцевого розвитку Коблівської ОТГ			
2.	KOR-RPM <i>(Туреччина,</i> Грузія, Румунія, Болгарія, Україна)	500,0 бюджет установ області – 92,8	Сприяння охороні навколишнього середовища та спільне скорочення забруднення річок у басейні Чорного моря шляхом покращення екологічного моніторингу
ГО «Центр розвитку міста Миколаєва»			
3.	Туризм, культурна спадщина та творчість <i>(Грузія,</i> Україна)	Не надано	Сприяння просуванню бізнесу в рамках креативного туризму та об'єднання галузей зі збереження культурної спадщини

Продовження додатку В

Чорноморський національний університет імені Петра Могили			
4.	RadHydroSys (Вірменія, Болгарія, Молдова, Румунія)	800,0	Мета проекту – створення системи радіаційного та гідрохімічного моніторингу річкових стоків у Чорне море.
Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області			
5.	Розвиток туризму на захищених територіях (BEACON) (Греція, Вірменія, Україна)	Бюджет РТПП – 152,4	Мета проекту – створення на базі РТПП профільного туристичного центру, участь туристичних компаній в міжнародних заходах; проведення тренінгів, консультацій; розробка нових туристичних маршрутів, організація конференцій з тематики розвитку туризму <i>(Подавався на I Конкурс)</i>
КУ «Агенція місцевого розвитку Коблівської ОТГ»			
6.	EUXEINOS (Греція, Болгарія, Румунія, Україна, Грузія, Вірменія)	1 359,1 бюджет КУ – 175,7	Просування нових форм підприємництва в Чорноморському регіоні за допомогою цілісної моделі розвитку туризму, орієнтованої на жителів і їх спадщину <i>(Подавався на I Конкурс)</i>
7.	TRUeNET (Туреччина, Україна, Молдова, Болгарія, Грузія)	801,410 бюджет КУ – 151,3	Сприяння сільському туризму через посилену співпрацю невеликих населених пунктів уздовж узбережжя Чорного моря <i>(Подавався на I Конкурс)</i>

Продовження додатку В

8.	SEED IN AGRI (Греція, Грузія, Туреччина, Болгарія, Україна)	991,8 бюджет КУ – 126,9	Стимулювання сталого розвитку в первинному секторі за допомогою досліджень та інновацій
Українська Асоціація Центрів Підтримки Бізнесу – УАЦПБ			
9	AGROBIONET (інформація не надана)	151,74	Створення мережі розвитку екологічного сільського господарства.
10	CREABLACKSEA - (Туреччина, Румунія, Греція, Україна, Болгарія)	74,73	Розвиток інновацій та підприємництва в Чорноморському регіоні: творча та культурна промисловість Чорного моря <i>(Подавався на I Конкурс)</i>
11	AgriBusinessHub – (Вірменія, Греція, Україна, Молдова, Румунія)	92,320	Вдосконалення партнерських відносин та організація кращих бізнес практик для агропромислових компаній в Чорноморському регіоні <i>(Подавався на I Конкурс)</i>
12	HAND TO HAND FOR STRONG FOREIGN TRADE (інформація не надана)	225,474	Розвиток прямих торгових відносин між підприємствами країн басейну Чорного моря шляхом участі в міжнародних спільних заходах.
13	AQUANET (інформація не надана)	633,905	Розвиток аквакультурної та водної міжнародної кооперації.
14	ESEMDSP (інформація не надана)	121,4	Забезпечення сталого моніторингу навколишнього середовища шляхом усунення джерел забруднення.

Програми транскордонного співробітництва України у 2014-2020

рр.

Назва програми	Коротка характеристика програми
Україна – Польща – Білорусь	<p>Передбачено реалізацію 65 проєктів, спрямованих на підтримання місцевих культур і збереження природної спадщини, поліпшення й розвиток транспортних послуг та інфраструктури, охорону здоров'я та поліпшення якості соціальних послуг, сприяння ефективності й безпеці кордонів, а також спрощення митних і візових процедур.</p> <p>Обсяг фінансування – 183 млн євро (ЄС)</p>
Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія	<p>Передбачено реалізацію 39 проєктів, п'ять із яких є великими інфраструктурними проєктами. Їхня тематика – просування місцевих культур і збереження історичної спадщини, розвиток туризму, захист довкілля та зменшення негативного впливу кліматичних змін, поліпшення транспортної інфраструктури та підвищення безпеки життя.</p> <p>Обсяг фінансування – 82 млн євро (ЄС)</p>
Басейн Чорного моря	<p>Територія поширення програми – Вірменія, Болгарія, Грузія, Греція, Молдова, Румунія, Туреччина та Україна. Тематичні сфери проєктів – розвиток приватного підприємництва, модернізація аграрного сектору та підвищення його конкурентоспроможності, захист довкілля, зокрема Чорного моря та його басейну.</p> <p>Обсяг фінансування – 54 млн євро (ЄС)</p>
Україна – Румунія	<p>Проєкти спрямовано на підвищення безпеки населення через управління надзвичайними ситуаціями, очищення річки Дунай, запобігання й протидію транскордонній злочинності, поліпшення інфраструктури та стану охорони здоров'я.</p> <p>Обсяг фінансування – 60 млн євро. Україна та Румунія взяли на себе зобов'язання забезпечити мінімальне співфінансування – 10 % від внеску ЄС</p>